

Görüşler

ADANA HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

CİLT : 8

K A S I M

Sayı : 82 - 83

XXII YIL

Türk Milletinin hayatında yepyeni bir devrin başlangıcı olan Cumhuriyetin 22 nci dönüm yılını, coşkun bir sevinç içinde kutladık. Geçen uzun yılların her birini ölümlü sonuçlarla dolu olarak tarihe armağan eden Türk Milleti, geleceğe doğru atacağı adımların eskisinden daha emin ve daha sağlam olacağını anlamak fırsatını 29 Ekim Cumhuriyet Bayramlarında bulmaktadır.

Bu mesut günde arkamıza dönüp baktığımız zaman, yarım yamalak tedbirlerle ancak yaşamak imkânını bulabilen bir toplulukla büyük devrimlerin yaratıcısı olan zinde bir milletin hayatı arasında Cumhuriyetin ilân tarihini, kutsal bir anıt halinde yükselmiş olarak görürüz.

Her şeyden önce şuna inanıyoruz ki, tarihin kendisine çizdiği mukadder dönemi bitirerek büyük yankılarla çöken imparatorluğun yıkıntıları arasından fıskıran bir Millet iradesi CUMHURİYET rejimi içinde en doğru ifadesini bulduktan sonra kendi bünyesinde saklı kudret kaynakları büyük devrimler ve başarılar halinde filizlenmek ve gelişmek imkânını bulmuştur.

Bugün 23 yılın eşliğinde ne tarafa bakarsak bu filizlenmenin ve gelişmenin yemişlerini görüyoruz :

Türk Cemiyetini ortaçağ geleneklerinden kurtarıp modern milletler seviyesine yükselten medenî kanunların kabulü, içindeki yeni anlayışa uygun yeni geyim türresinin candan bir istekle tatbiki Cumhuriyetin bu Millete bağışladığı imkânlarla sağlanabilmiştir.

Dünya işleriyle Ahret kaygılarının birbirile çözülmez bir düğüm halinde kaynaşarak her ilerlemenin ve her yeniliğin karşısına aşınmaz set gibi dikildiği karanlık günler, bir kâbus halinde hatırlanabilen bir hayal olarak tarihe mal olmuştur.

Zihinleri körletmekten başka bir mâna ifade etmeyen eski Medrese ve Tekke, divarlarını örümcek ağları tutan esatiri mağaralar halinde unutulmuş, yerini, «Varım ve Yaşayacağım!» diye haykıran bir Millet gençliğinin yükselmek dileğini kanatlandıran modern Eğitim ve Öğretim kurumları almıştır.

Mevhum bir vatan sınırı içinde hiç bir ülküye gönül vermiyen, birbirile kaynaşamıyan Osmanlı cemiyeti dağılarak, kapılarında yağız çehreli Mehmetçiklerin nöbet tuttuğu bir ülkede hür ve bağımsız yaşayan kudreli bir Millet tarih sahnesinde yer almıştır.

Millet bir vatan sınırları içinde dağılık yaşayan insan kitlelerinden ibaret değildir. Modern Millet, beraber sevinen, beraber matem yapan, bir ülkü ve bir ümit etrafında toplanan insanlardır. Cumhuriyet rejimi, her şeyden önce, kalbi, vicdanı, şûuru olan bir millet yaratmıştır.

Osmanlı devletinin kuruluşile başladığı sanılan uydurma bir tarih telâkkisi ile, üç dilin karışmasından meydana gelmiş bilinen çürük dil anlayışı çökmüş, tarihin karanlık devirlerinde dünyaya ışık salan bir millet bütününün asil duygularını ifadeye yetecek zengin bir dile sahip olduğu ispatlanmıştır.

İşte bu mesut günün sevinci içinde arkamıza dönüp baktığımız zaman göreceğimiz manzara budur.

Bütün bunlardan çıkaracağımız tek mâna, yaptıklarımızın büyüklüğü yanınca daha yapacaklarımızın çokluğudur. Türk Milletinin kalbi yükseliş ideali ile çarpıkça bunların da olumlu sonuçlara bağlanarak tarih sahifelerine geçirileceğinden kimse şüphe edemez.

GÖRÜŞLER

MUSTAFA KEMAL

YAZAN : İbrahim Onan
Matematik Öğretmeni

Bugün ortada bir eser vardır: Türk İstiklâl ve Cumhuriyeti.. Bir de bu eserin yapıcısı diye anılan ve tarihin içinde «Atatürk», «Ebedî Şef», «Büyük Kurtarıcı» gibi örtülerle örtülü olarak yatan bir adam vardır.

Bu örtüleri açalım da O'nunla eseri arasındaki ilgi ve bağıntıyı gözden geçirelim

Hayatını şu üç merhaleden gözönünde bulundur-

1880 - 1904 : Küçükken öksüz kalmış çok zeki bir çocuk görüyoruz. Övey babayı hazmedemez; evi terkeder. Fakat onu daima «Mustafam» diye hasretle anan annesinin sevgisini de çiğneyemez, üzülür. Mektepte Matematik dersinde çok muvaffakiyet gösterir. Güç beğenir bir adam olan Matematik Öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Efendi, onun künyesine «Kemal» ismini yazdırır. Manastır İdadisinde talebeden üstün, olgun bir adam halini göstermektedir. «Ömer Naci» ile tanıştıktan sonra hitabete ve Namık Kemale merak sarar. Harp okulunda hitabet talimleri yapar ve elyazısı ile gizli bir gazete çıkarır. O'nu, Akademi sınıflarında, geceleyin yatağında uyuyamayıp «Gerilla» plânları tasarlaya tasarlaya sabahı eden bir genç subay olarak görüyoruz.

1904 - 1915 : Bu devreye Mustafa Kemal'in staj müddeti diyebiliriz.

Harb Akademisini bitirdiği sıralarda bir arkadaşının hiyanetine uğrar; Yıldız sarayında Abdülhamid'in de dinlediği bir muhakemeden sonra «Şam» a sürülür. Orada çok okumak ve cemiyeti tetkik etmek fırsatını bulur. İhtilâl Cemiyetleri kurmak tecrübeleri yapar. Hürriyet ilân edildikten sonra «Hareket Ordusu» nun Kurmay Başkanlığına üzerine alır, Abdülhamit idaresini yıktıktan sonra, kendilerinin ne yapacaklarını kolayca kestirmiş «İttihat ve Terâkî» erkânına, esas teşkilât kanununu yapmaya yarayacak fikirler verdiği görülür. Yer yer devrilen imparatorlukta muhtelif bölgelerde milli nümusu kurtarmak için döğüşen kahramanlar arasındadır. «Trablus» dan dönünce «Bolayır Kolordusu» kurmayında çalıştı. Bu esnada Çanakkaleyi etüd etti. Oradan sonra Sofya Ateşemiliteri olunca Kor Diplomatiğe karışarak siyaset âlemini yakından gördü.

1915 - 1938 : Bu devrede, 19 ncu Firka kumandanı Erakânharp Miralay Mustafa Kemal Bey Ana-

fartalar zaferile tarihe giriyor.

Bu devrede Mustafa Kemal, Kuvvetli bir inamış hissi ve irade ile desteklenen üstün, hattâ eşsiz bir muhakeme kudreti halinde kendini gösteriyor. Muhakemesini ayırt edici vashı, dimağındaki mükemmel istikraa kabiliyetinden gelir. Bunu görmek için şu basit bilgileri hatırlıyalım :

Muhâkeme ederken, istidlâllerimizi şu iki yoldan birile yaparız :

1 — Tümdengelim (Tâtil) .

Aradığımızı, mevcut bir bağıntının gerektirdiği sebepler halinde görerek elde ederiz Meselâ, Geometride bize bir üçgenin kenarları olarak 3, 7, 11 metrelik uzunluklar verilse, bunu reddederiz, 3 ile 7 kenarı toplamı 10 eder; 11 den küçüktür. «Bir üçgenin iki kenarı toplamı, üçüncü kenardan büyüktür» teoremine göre bu üç uzunluk, bir üçgenin kenarları olmaz, deriz. Veya Fizikte, Kimyada «Genel çekim» kanunundan dolayı, Lavvazye prensibinden dolayı hâdiseler şöyle veya böyle cereyan edecektir, deriz.

Fakat bu bağıntılara dikkat edelim. Bunlar tecrübelerimiz derecesinde katidirler. Nitekim, «Öklit Pastülatı» (Mevzua) görüldü ki Arz üzerinde mahdut sahada vâkidir. Genel çekim kanunu şeklinde görünen bağıntı da çekim değil, bir (İzafiyet teorisinin konusu) görünüşüdür. Atoma ait incelemeler gösterdi ki, Atom parçalanabiliyor ve Lavvaziye prensibine aykırı olarak, cisimler yok olup yenileri meydana çıkabiliyor. Lavvazye prensibi ancak mahdut şartlar altındaki kimyevi olaylarda hüküm sürüyor. Gök cisimlerinin arza göre olan hareketlerine dair bulunmuş kanunlara bekahım :

Batlamyus sistemi de, Kopernik sistemi de, Kepler kanunları da, Niyuton'un Gravitasyon (Genel çekim) kanunu da, Ayuştayn'ın «İzafiyet teorisi» de aynı olaylara ait bağıntıları ifade ederler.

Bu sebeplerden dolayı, daima deney ve gözlem (tecrübe ve müşahede) üzerinde bulunup olaylara ait miktarlar arasında yeni ve daha doğru bağıntılar arayıp görmeğe çalışmak lâzımdır. Ancak, bu suretle hayat ve tabiat karşısında muvaffak reaksiyonlar verilebilir.

2 — Tümevarım (İstikraa).

Yukarıda görülen bağıntıların, bilinmeden önce arayıp bulunmalarını göz önüne getirelim.

Olaylar gözlenir, sıralanır, olaylara ait nicelikler (Miktarlar) arasında bağıntılar aranır ve nihayet bir bağıntı hali görülür. Bu bağıntı hali, kendisine göre (Tâtil) ler yapmaya elverişlidir; fakat yeni deney ve araştırmalar, bazan tesadüfler bu bağıntının vaki olmadığını anlatırsa yeni bir bağıntı durumu görülür. Bu yeni bağıntı durumu da kendisine göre, yine «Tâtil» ler yapılmasına elverişlidir.

Bu tarz İstidlâle «Tümevarım» (İstikraa) denir.

Mustafa Kemal'de çok mükemmel bir istikraa kabiliyeti görüyoruz. Hadiseler karşısında şiddetli bir zihin faaliyeti göstererek onları öyle sıralıyor ve guruplandırıyor ki bunların birbirleriyle ve kendisinin aradığı neticeyle olan münasebetlerini derhal ve en doğru şekilde kestirip çıkarıyor.

Anafartalarda, İngilizlerin hakiki çıkarmayı Saros körfezinden yapmayacaklarını, Kral Kostantin'in yapmak istediği kuşatmanın mümkün olamayacağını, Afyon taarruzunun muvaffak ve Dumlupınar kuşatmasının vaki olacağını kestirmesine, Cihan Harbi galiplerinin, o zaman hiç kuvveti olmayan Türkiye ile savaşamayacaklarını tahmin etmesine bakalım :

Mustafa Kemal, bu görüş isabetlerini, o günkü tâbiye ve sevkülceys kaidelerini teşkil eden bağıntılara, hadiselerin kaypaklığı karşısında istikraa bir muhakeme yürüterek yeni ve canlı mânalar verebilmekle göstermiştir. Muarızları ve düşmanları o bağıntılara, hadiselerin kaypaklığı karşısında gereği kadar canlı mânalar verecek derecede istikraa kabiliyeti göstermediler; o kazandı.

Bu yüksek gabiliyetinin bir eseri de «Misakı Milli» dir. O zaman Osmanlı İmparatorluğunun varlığına bağlanan zihinler imparatorluğun, herşeyini kaybettiğini, bu devleti, müttefikleriyle beraber, hem de kuvveti varken yenelerinin, ona, şimdi, nasıl olsa boyun eğdirebileceklerini düşünüyorlardı, Binaenaleyh teslim olmaktan başka çare göremiyorlardı.

O, Osmanlı imparatorluğunun varlığına zihnini bağlamadı. «Osmanlı imparatorluğu öldü; fakat onun yerinde doğacak olan hür ve müstakil devletlerden biri de yeni Türk devletidir» diye yeni bir bağıntı buldu. Mademki Türk Milleti, imparatorlukla birlikte ölmedi, hür ve şerefli yaşamak azmindedir; o halde mücadele edeceğiz, diye düşündü.

«Lozan» da «Biz, sizi yenmiştik; halbuki siz, bugün galipler sırasında bulunmak istiyorsunuz» diyen diplomata karşı «Siz, bizi değil, Osmanlı imparatorluğunu yendiniz. O imparatorluk tarihe karıştı. Karşınızda hür ve müstakil olmağa azmeden yeni Türk Devleti vardır.» denildi. Ve karşı tarafın bu prensibi kabul etmesinden sonradır ki Lozan sulhü yapılabildi.

Mustafa Kemal'i, «madem ki Türk milleti, imparatorlukla birlikte ölmedi, hür ve şerefli yaşamak azmindedir; mücadeleye devam edeceğiz» diye bir bağıntıya götüren iki mühim hadise gurubu görüyoruz:

1 — Muharebe alanlarında.
Bunu, o sahneleri tespit eden bir sanatkarın dilinden aynen okuyalım :

Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile
Yüz göz olmuş bu çocuklar ölümün şahsile
Cephenin her biri bir kıtada, etrafı deniz
Kara dersin, daha dehşetli: Ne yol var, ne deniz.

Harekâtın, görüyorsun ya Hocam, en kolay
Yalınayak «Kafkas»ı tutmak, baş açık «Sina» yı
Yapılır zannediyorsan, bakalım sen de soyun..
Kit'a kapmak. Köşe kapmak değil artık bu oyun.

Asımın nesli diyordum ya.. Nesilmiş gerçek :
İşte Çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek
Şüheda göğdesi, bir baksana, dağlar, taşlar..

O, bu sahnenin içinde ve o kahramanların başındaydı.

2 — Fikir alanında.

Osmanlı imparatorluğunu yıkmak isteyenler, imparatorluğun içindeki muhtelif kitlelere, Fransız inkılabından doğan fikirleri aşılardılar ve bu muhtelif kitleler, imparatorluğun içinden tatbik edilen parçalanma kuvvetleri teşkil ettiler. Dışarıdan tatbik edilen kuvvetlere bunlar da katılınca imparatorluğun vaziyeti çok ağırlaştı. Bu ağır vaziyeti değiştirmek için (Şehare) den (Çetine) ye kadar muharebe alanlarında ve çete takiplerinde kanını durmadan akıtan, imparatorluğun yıkılışını kendi esareti ve şerefsizliği sayan bir kitle vardı. Bu kitle, Süleymaniye caminde taştan yapı halinde teccessüm eden bir «Asil cidiyet» vashı tevarüs etmişti. Fakat kendisinin kim olduğunu bilemiyordu. Gerek kendi varlığına, gerek tabiat hadiselerine bakmaya yarıyan bir zinin disiplinini araması lâzım gelse, önünde iskolâstik bir muamma sisteminden başka bir şey bulamıyordu. Hürriyet ve şeref için kan döktüğü halde her hususta esirliğe sürükleniyordu.

Bu kitlenin içinden bir mütefekkir yetişti. Bu kitleye, kendi varlığını görmeye yarayacak bir zihin disiplini bulmak için çalıştı. Öyle ki, bu zihin disiplininin temeli, insanların hadiselerle bakarak hadiseler karşısında yaratıcı ve yayıcı reaksiyonlar vermesini temin eden ilim zihniyeti olsun diye yıllarca aradı.

Medeniyet, Beynelmilel yazılacak bir kitap
Her faslını bir milletin harsı teşkil edecek

Sözile hülâsa ettiği bir görüş kurmağa muvaffak oldu. Bu görüşün aydınlığında yetişen büyük ve

İncelemeler :

Çocuklarımızı Okutma İşine Bir Bakış (1)

Yazan : M. Naci Ecer

Kasımın 27 nci Cumartesi günü yurdun her yanında İlköğretim çağında bulunan yavrularımızın sayısını ve bunlardan okula gidenlerle gidemiyenleri öğrenmek, gidemeyişlerinin sebeplerini aramak ve sebepsiz gidemiyenleri bu işe zorlamak ve tedbirler bulmak amacıyla bir Sayım yapılmıştır. Henüz Sayım sonucunu bilmiyoruz. Rejimimizin imparatorluktan memleket işlerini devir aldığı zaman daha öncelere çıkarak Saltanat idaresinin çocuklarını okutmak dâvasına nasıl başladığı konusunda tarih sayfeleri arasında bir gezinti yapmağı faydalı buluyoruz.

Bundan Yüz yirmi dört yıl önce İkinci Mahmud'un İlk öğretimi mecburî sayan ve bunun mucip sebeplerini sıralayan bir fermanında, aşağı yukarı; şöyle denilmektedir :

«Muhammedin Ümmetindenim diyen herkesin, her şeyden önce din zaruretlarini bilmesi gerektir. Buna rağmen halkın bu lüzumu unutarak çocuklarını beş altı yaşına varır varmaz akçe kazanmak hirsile okuldan alıp zenaata verdikleri için bu çocuklar din bilgilerinden cahil kalıyorlar. Bunların günahları babalarının boynuna yüklenir. Bu babalar kıyamet gününde Allah yanında sorumlunacaklarından başka bu gidiş, dünyada da devletimizin başına bir felâket getirecektir. Bundan dolayı, herkes çocuğunu, delikanlı çağına gelmedikçe ve İslâmın şartlarını iyice öğrenmedikçe ustaya vermiyecektir. Ustaya verilme çağına gelmiş bulunduğunu, çocuk İstanbulda ise İstanbul Kadısına, Üsküdar ve Galatalı ise buraların Kadılarına velisi ve mektep hocasına beraber

EV

Müdürgil'ler, Hekimler, Besni Beyleri:
Temelli'den armağan sıra kapılar.
Nasıl aldılar bizi aralarına
Bu içleri dışından geniş yapılar?

Kendi halinde bir ev ki akşamları
Görmekte rüyaların en güzelini..
Saadetine sürmüş elini Hızır,
Bekler bereketi de Hızır'ın elini.

Ayağını siler gibi atmış kapıda
Siyasayı, kumarı, eğlenceleri;
Radyosu bir yavru kuş. Gramafonu
Kedilerdir tükenmez kış geceleri.

Ve baharlarla Beydağ eteklerinde
Fıskırırken su gibi allar, yeşiller
Bahçeleri bir evin saksılarına
Ya ırtlar getirir, ya karanfiller.

Kâğıt hışırtısından, kitaplarından
Eşiğini kimlerin aştığı belli..
Ki bir Allah evine bakan camlarda
Ezanlar sabah ümit, akşam teselli.

Kendi halinde bir ev ki akşamları
Görmekte rüyaların en güzelini..
Saadetine sürmüş elini Hızır,
Bekler bereketi de Hızır'ın elini.

Arif Nihat Asya

ve kuvvetli bir gençlik kitlesi meydana geldi.

Mustafa Kemal, bu iki gurup hadiseden elde ettiği bağınıya göre hareket ederek dâvasına girmişti. Hür ve müstakil bir yeni Türk devleti kurmağa muvaffak oldu. Lâkin, yine o mükemmel istikrâ kaliliyetiyle gördü ki, bitmiyor; yepyeni inkişaflar gösterecektir; Bunu yarına, gençliğe devir ve emanet et-

mek gerektir. Ve öyle yaptı.

Büyük kumandanın sezdiği yeni inkişafı ve gençliğe devrettiği emaneti de başka bir fırsatta gücümüz yettiği kadar, bahis mevzuu etmeğe çalışacağız.

Böylece tümevarımsal bir sezikle milli varlığı kurtaran Mustafa Kemal'den büyük Atatürk'ün doğuşu nazarlarımızda canlanabisin.

gidip bu şeriat makamlarından mühürlü bir izin tezkeresi ile ispatlamak zorundadır.»

«Böyle bir tezkeresi olmayanları esnaf kethudaları deoetliyecektir. Mahalle imamları ve mektep hocaları devamsız çocukları doğruca Kadı Efendiye bildirecekler. Kadı Efendiler de haklarında takibat yaptılmak üzere bunları Şeyhülislâma arzedecekler.»

Bu ferman ancak İstanbul ve çevresi çocuklarını okula d-vamla kayıtlandırmakta fakat devamsızlar için de ceza koymamaktadır.

Devama zorlanan bu mahalle mekteplerinde hoca yahut İmam Efendi tarafından hece, Kuran ve yazı öğretiltikten sonra İmam ve Müezzin çocukları hıfza çalıştırılırlardı. Kaleme girecek olanlar 13 yaşlarında işe başlarlar ve bir çok zaman çıraklık ederlerdi. Zengin çocukları ise özel öğretmenlerden Arabî Farsî, şiir ve inşa dersi alırlardı. Gençler içinde zeki ve hevesliler ise Nücum, Hendese, Tib, Musiki gibi bilim ve sanatları, bu branşın kendi kendine yetişmiş olanları yanında çıraklıkla elde ederlerdi.

Bundan 115 yıl önce Avrupaya 150 öğrenci yollanmasını Sultan Mahmut emir etmişti. Fakat bu emir halkın, o zaman iş başında bulunanların yaptığı dedikodu yüzünden yerine getirilememişti... Yine Mahmud'un 118 yıl önce Rusyaya açtığı savaşta Osmanlı olarak bir zaman önce açılmış bulunan Bahriye Şahane den yetişmiş ne bir kaptan ne de Mühendishaneden çıkmış bir zabıt bulunabilmiştir.

Devleti idare edenler çeşitli öğretim etkisi altında bir fikir ve görüş birliğine malik olmadıklarından memleket işleri de sürüncemede kalıyor, yahut herkes tarafından başka bir yöne çekiliyordu. Mahmud H nin İlköğretimin mecburî kılınmasına dair olan yukardaki fermanı daha on dört yıl yörürlüğe konmadı.

Bununla beraber İmparatorluğun bütün ilim, hünner, harp ve idare adamları (Enderunu Humayun) denilen saraya bağlı bir kurum ile meşihate bağlı bulunan medreseden yetişirlerdi.

Mahalle mekteplerinin istenilen ellerde olmadığı anlaşıldığından 114 yıl önce «Rüştiye» adile bir nevi Orta öğretim kurumları açıldı ve (Mekâtibi Rüştiye Nezaretî) diye ortaya bir Bakanlık çıkarıldı. Cumhuriyetin ilânına kadar (Maarifi Umumiye Nezaretî) denilen bugünkü mükemmel Eğitim ve Öğretim Bakanlığının ilk kuruluşu işte bu tarih yani bundan 114 yıl öncedir.

İlk Nazır İmam Zade Essat Efendinin işe başladığını bildiren lâyihasında ozamanın pedagoji kavramına ait fikirler de edinmek mümkündür :

«Müslüman çocukların beş yaşlarına doğru cüsselerinin tahammülüne göre yazı gösterilecektir. Bu çocuk herkimin ise çocuğu kendi havasına bırakmayacak bir ehliyetli hocaya teslim edecektir. Hoca olan zat burufu heceyi nakşolundukları suretlerle göstererek tâbir edebilen bir başka çocuk yardımıyla öğretmeğe çalışacak. Çocuğun hayaline harfin şekli

nakşolunup gösterilen harfi adı ile tâbire kadir oludukta Elifba cüz'ünü, bazı duaları ve Kurandan bazı cüzler okutulacaktır. Bir defa Kuran hatmedilince ikinci hatim de tecvid üzere talim olunacaktır. Ve (Vedduhâ) suresinden aşağı bütün sureler ezberletilecek; sekiz, dokuz ve on yaşlarında Abdest, Namaz ve başka İslâmlık ve şeriat icapları ile ülfet ettirilecektir. Güzel sesli olanlar hıfza teşvik olunacak. 13 yaşına kadar mektepten çıkarılmıyacak, çocuk istidadına göre «hüsnuhat» ile muteber Türkçe risalelerle tahsiline devam olunacak.»

Buralarda yetişen çocuklar yine o tarihte «Maarifi Adliye» ve «Ulumu Edebiye» diye iki şube ile açılıp adına (Mektebi Rüşti) denilen daha yüksek bir müesseseye sevk olunacaktır. Bu müessese açıldıktan 3 yıl sonra öğrencilerinin sayısı dört yüze çıkmış ve zamanının Padişahile vezirleri ve üleması huzurunda büyük törenle bu çocukların imtihanları yapılmıştır.

İkinci Mahmut devrinde başlanan ve bugün bizim İlköğretim seferberliği dedigimiz okutma işine Sultan Mecit zamanında devam olunmuştur. Büyük Reşit Paşanın ve meşhur Kemal Efendinin himmetleriyle açılan ve o zamanın bir nevi lisesi demek olan (Valde mektebi) nin açılış törenine Padişah da gelmiş ve Şehzade Murad Efendi ile Fatma Sultanı ellerinden tutarak mektebe getiren hükümdar Kemal Efendiyi çocuklarına gösterek :

— Efendinin elini öpünüz, bundan sonra sizin hocanız odur, Efendiye de; «Bunları sizetevdi ediyorum, diğer talebelerle bunları müsavi tutunuz.» demiştir

Cumhuriyet devrinin Eğitim ve Öğretim çalışmaları ile karşılaştırabilmek ve bir fikir edinebilmek için şu küçük notlara bir göz atalım :

● Bundan doksan yıl önce Bayazıt, Davutpaşa, Ağacamii, Üsküdar ve Tophanedeki beş Rüştiye mektebine ilâve suretile (İşkodre, Edirne, Yanya, Berat, Purzerin, Delonya, Sofya, Şümnu, Yenişehir, Selânik, Filibe, Ruscuk, Vidin, Üsküp, Manastr, Konya, Ankara, Bursa, Trabzon, Erzurum, Kastamonu, İzmir, Lefkoşe, Kandiye, Midilli olmak üzere daha 25 Rüştiye mektebi açılmasına karar verilmiştir.

● Bu mekteplere muallim yetiştirmek üzere 98 yıl önce İstanbulda bir Darülmuallimin açılmıştır.

● Doksan yıl önce İstanbulda açılması kararlaştırılan Darülfünuna muallim yetiştirmek maksadile Avrupaya iki Efendi yollanmıştır.

● Seksen sekiz yıl önce İstanbul kız çocukları için Sultanahmedde bir kız mektebi açılmıştır.

● Seksan beş yıl önce Şamdaki Emeviye camii civarında Çakmakıye medresesi Rüştiye mektebine çevrilerek derse başlanmıştır.

● Seksen dört yıl önce İstanbul ve çevresile vilâyetlerdeki 36 mektep talebesine masrafları hazineden verilmek suretile harfleri yazıp bozmak ve bir

defaya mahsus olarak birer taş tahta, taş kalem ve birer küçük divit hediyesine karar verilmiştir.

● Seksen üç yıl önce merkez vilâyet mekteplerinden yirmi dördünde hocalarına fakir çocuklardan haftalık almamak şartıyla yüzer kuruş maaş bağlanmasına Padişah'tan ferman çıkmıştır.

● Seksen üç yıl önce bütün Rüştiye ve Sibyan mektepleri talebesine bir yıl içinde Padişahın iradesiyle dağıtılan «Ezayi şerife, kitap ve risale» nin sayısı 92382 yi bulmuştur. Yine bu yılda meşhur Ahmet Vefik Paşanın vilâyetleri teftişinden, vilâyetlere dağıtılan kitab sayısının 99700 e vardığı anlaşılmaktadır.

● Doksan üç yıl önce İstanbulda Darülfünun binasının yapılmasına karar verilmiştir.

● Bundan seksen yıl önce öğretim süresi beş yıl olmak ve Türk diline öğretim yapmak ve öğrencilerini askerlikten muaf saymak, rağbeti arttırmak üzere mezunlarına üçüncü rütbeden nişan ve biner kuruş aylık vererek belediye doktoru yapmak üzere bir (Mektebi Tıbbiye-i Şahane) açılmıştır.

● Bundan yetmiş yıl önce İmparatorluğun Tuna ve Bosna Hersek vilâyetlerinden tutunuz da Irak ve Suriyedeki vilâyetlerini de içine almak şartıyla kız,

erkek Darülmüallimlerinin sayısı 391 ve bunlara devam eden öğrenci sayısı 13723 den ibaret bulunmakta idi.

● Cumhuriyet rejimi şu yetmiş sene önceki imparatorluğun nüfusundan ve toprağından, aşağı yukarı, bugün üçte birini sınırları ve sarsılmaz elleri içinde tutmaktadır. Cumhuriyetin ilanı tarihinde yurdumuzda, Lise, Öğretmen okulu ve Orta okullardaki talebe sayısı on bini bulmuyordu. İlk okul öğretmen sayısı (2000) i bulmamıştı; öğrencisi 336 bini geçmiyordu.

1945 Maarif yıllığının bildirdiğine göre 1944 - 1945 öğretim yılında İlkokul öğretmen sayısı sekiz bini geçmiş ve öğrenci sayısı da (1,260,000) i bulmuştur.

Rakkamın göz kamaştırıcı parlaklığına başka bir mütalâa katmaktan çekiniyor ve on yıla varmadan bütün çocuklarımızı okutmuş olmak inanile kıvançlıyoruz.

(1) [Bu tarih bilgileri (M. Cevat İbnüşeyh Nafi) in "Maarifi Umumiye Nezareti Tarihçel Teşkilât ve İcratı" adlı eserinden toplanmıştır.]

DAVET

Talas'ın altı kuyu,
Uyu sevdiğim uyu..

— Bir Hafk Türküsünden —

Sen bir bahar yolcusu, ruha akan bir susun,
Ben geçtiğin yollarda derinleşen bir kuyu..
Yıllardır bu kuyuda dalgın uyuyor kalbim,
Çekip kirpiklerine sürme gibi uykuyu...

Ey gönül akşamında kanad çırpan güvercin,
Ey kudret'in göklerde yaktığı muhteşem din!
Kalbimdeki geceye bir yıldız gibi ak in,
In ki imana gelsin kâfir kuyumun suyu.

Bitir artık içinde işlediğin nakışı,
Suyun dışarda kalsın yad gözlerin bakışı,
Seni davet ediyor bu suların akışı,
Kalbimin, kollarımın gecesinde gel, uyu...

Şevket Kutkan

Hayâl Enginlerinde

Bıktım
Bıktım artık.
Rüya ve hülya bahçelerinden!
Her türlüşünü yedim
Cennet meyvalarının
Ve maşrapalar dolusu içtim
Usarelerinden!

Bıktım
Bıktım artık!
Ana kucağını, yar yanağını
Ve dost bağına unutup;
Yepyeni bir mezhap tuttum.
Hayâllerde hakikati,
Hakikatlerde sevgiyi aradım!..

Bıktım
Bıktım artık!
Çatlıyor dudaklarım,
Boş yere geçiyor ömrüm;
Kuruyor dilim damağım
Bu bitmiyen hüyaların
Susamış enginlerinde!..

Adana 1945

Sıtkı Ulusta

TARİH:

Tarihte Türk - Macar Toplumsal Münasebetleri

II

Yazan : Nazım Tarhan

T. ŞANDOR, «Macaristanda bahçecilik ve çiçek yetiştirme, Türklerin burada yerleşmesinden sonra başlamıştır» diyerek yazısına şöyle devam ediyor:

Kadınlarımız nakışı ve dikişi mükemmel musikiyi yine Türklerden öğrendiler. Hattâ Avrupa, en güzel çiçekleri ve en iyi meyveleri şarktan almıştır.

Macarlar ve Avrupa, Türklerden nadir meyve cinslerini ve bir çok güzel çiçek nevelerini de almışlardır. XVI nci asır ortasında yabancılar Macar yemishlerinden hayretle bahsediyorlar. Lâle, yasemin, nerkis, Türk papatyası, paşagülünü Türk ve Macar asilzadeleri Alman asilzadelerine gönderiyorlardı. Macar tarihçisi bu bahsini şu cümle ile bitiriyor :

XVI nci asırda Macar bahçeciliği ve çiçekçiliği kendiliğinden meydana geldi zannedilmemelidir. Ve esasen bahçivanlık ve çiçekçiliğin inkırazı, Türk hâkimiyetinin inhitat etmesile başlar.

Ticarette de böyledir. Türklerin Macaristanda yerleşmesinden sonra gümrük yıldan yıla gelişti. XVII nci asırda Türk hâkimiyetinin zayıflaması ile Macaristandaki ticaret de düşmüştür. Hattâ Viyana makamları da itiraf ederler ki Türklerin çekilmesinden sonra Macaristandaki ticaret sifıra inmiştir. Hayret edilemez çünkü, Türkler hâkimiyetleriyle birlikte ticareti de müdafaa ve himaye etmişlerdir. Bu devrede bütün Sultanlar, birer birer zühür eden Yahudi tüccarlarıyla umurun menfaatinde olarak mücadele ettiler. Fakat Muhteşem Süleymanın ölümünden çok geçmedi 1571 de İspanyol Venedik donanması Lepont'da Türk deniz hâkimiyetini kırdı. İç inhitatın âmilleri birer birer meydana çıkmaya başladı; Hasedan arasındaki kıskançlıklar, katliâmler (Meselâ : III. Murad 19 oğlunu boğdurmuştu.) Bazı Sultanların gevşekliği, harem ağalarının hâkimiyeti, bu karışıklıklara biricik kuvvet olarak Yeniçeriler kendilerine fazla imtiyazlar kopardılar, Eskiden kıskançlıkla korudukları kışlalarına lâlettayin kimselelerin girmesine aldırış etmediler. Yavaş yavaş bunlarda İslâm ve Osmanlı menfaati yerine egoizm hâkim olmağa başladı. Durmadan isyan çıkarıyorlar, canlarının istediğini tahta getiriyorlar. Bundan başka Sultanları da boğduruyorlardı. Bu çöküş devri uzun zaman sürdü. Ve tesirini ancak XVII nci yüz yıl sonunda kuvvetle duyurdu.

Mehmet VI (1648 - 1687) nin kudretli Sadrazamı Köprülü Mehmet, sonra Köprülü Ahmet tekrar disiplini iade ettiler. Ve muvaffakiyetler kazandılar. Girit ve muvakkaten Podulya ve Ukrayna işgal edildi. 1683 de Osmanlı ordusu Viyana kapılarını ikinci defa olarak dayandı. Son günlerini yaşayan şehri, Leh Kralı J. Sobieski'nin ordusu kurtardı. Asırlardanberi hücum halinde olan Türk hâkimiyeti artık müdafaa geçiyordu. Avrupanın her tarafından toplanan ordular Budini istirdat ederek Nagy Harsany, sonra Köprülülerden üçüncüsü olan Sadrazam Köprülü Mustafanın kahramanca ölümü üzerine (Salankomen) ve (Zenta) savaşlarını kazandılar. Macaristan kurtarıldı ve Karlofça 1699, Pasarofça 1718 muahedeleri nihayet Macaristanın birliğini iade etti.

Diğer taraftan lisan meselesi de Türk Macar münasebet sahasında enteresan meselelerden birisi idi.

Burada diplomasi lisanı olarak Macarca kullanılıyordu. Hattâ Macar dili Türkler arasında dahi yayılmıştı. Hudutlarda kumandanlar daima Macarca mektuplaşmışlardır. XVI ve XVII nci asırda devam eden bazı işlerin halli için müşavere toplantılarında daima Macarca konuşulmuştur. Evliya Çelebi de Estergom'daki Türklerin daima Macarca konuşuklarını yazar. Duman Tul'daki Türkler yalnız Macarca konuşmuş değil aynı zamanda Macar makam adlarını da aldılar. Türkler kesretle meşgul buldukları makamların isimlerini Macarca kullanmışlardır. Körment Arşivinde muhafaza edilen Türk mektuplarında Macar isimli bir çok Türklere rastlanmaktadır. Calibi dikkat noktası şurasıdır ki : Bunlar kendilerini Türke sadık Macarlar diye yazıyorlar. Mâlumdur ki Türkler Macar Milli ihtilâllerini himaye etmediği âdet edinmişlerdi. Ve diyebiliriz ki bu bir siyasetti. Türkler Avusturya boyunduruğuna karşı Macar ihtilâllerini daima kolaylaştırmağa yardım etmişlerdir.

Macarlar, Türkler tarafına geçtikleri zaman Türkler arasında o kadar müthiş bir sevinç vukubulmuştur ki kimisi sevinmiş, kimisi sevincinden ağlamıştır. Bu sevinç İstanbulda da fazla idi. Bu münasebetle Türk Paşaları her tarafta Macar esirlerinin serbest bırakılmasını emir ediyorlardı.

Türk ve Macar dostluğu bilhassa (Boesk ay) devrinde ziyadesiyle artmıştı. Bu zaman Budin Paşası Kadı Zade Ali idi. O her zaman Türk Macar samimiyetini idame ettirmişti. Ali Paşa mutanın mektuplarıyla Macar Beylerini ziyafetlere davet ediyor ve onların Budinde kalmalarından başka bir temennisi bulunmuyordu. Macarlar Bütün şarap âlemlerinde Türklerle dostluk bağlarını vücutte getirmişlerdir.

T. Şandor nihayet şaraba ait Türkler için yazı-

larını şu şekilde topluyor.

(Belgrad çiçeğini daima buketine bağlayan Şark: Pecs yahut Eger'in binlerce üzüm bahçelerinin kokulu yemişlerinden, leziz üzümlerinden ve ateşli şarabından bahsediyor. Macar toprağının bu takdis edilmiş tabiatını çiğli semasına kadar yükseltiyor. Şarap için bu dindar Müslümanların gözleri üzüm çelenklerinin vücutta getirdiği bu dağlardan, bu cennetten ayrılamıyor.) Yekdiğerine yalnız kılıç sallamakta ve şarap içmekte değil yemek sanatlarında da tesirleri oldu.

XVI ncı asırda Macar ve Türk mutbağı birbirine çok müşabih idi.

Muharrir burada : Türkler yalnız Alman yemeklerinden çekiniyorlar bununla beraber Macar yemeklerini memnuniyetle yiyorlardı diyor. Yemek işinde de Macarlar Türklerle beraberdiler. Ve hiç bir düşünce tesiri altında kalmadan Türk mutbağından zevk alıyorlardı.

XVII nci asırda herhangi bir Macar asilzadesi bir Türk mutbağına malikti. Hattâ bu asırda Piskoposlar, Hristiyan olmuş Türkleri aşçı olarak kullanıyorlardı. Türk ve Macar kahramanlarının aynı mutbaktan yemek yemeleri hayret edilecek birşey değildir. Budin paşalarının da mutbağı Macar işi olduğunu bir çok hâdiselerden anlıyoruz. Buna en mühim misal Elçilerdir. Yalnız şerbet isimli kokulu içki Macarların hoşuna gitmiyordu. (Lichtenstein) e göre bu şerbet kadın ağrısına iyi geliyordu. Türkler şarabı yalnız sofralarında içerlerdi. Çarşıda, pazarda şarap içmez. Kimse tarafından görülmemesine dikkat eder ve ozaman heyecan duyardı. Hattâ kendi şarabını satın alırken : (Hizmetçilerim var, onlara şarap lâzım) diyerek satın alırdı. Türkler esirlerini pahalı şarapla doyururlardı.

1575 de Prag şehrine hareket eden at ve atlı araba ile yirmi beş kişilik Mahmut Beyin idaresindeki Türk sefaret heyeti Komalom'a parlak bir şekilde vasil oluyor. Reisleri Zalay, çavuşlar Katana, Sipahiler Nuszlay, kabileye refakat eden Türk hocası Saghy yanında misafir edilirdi. Komarom şehri Kontu Yaneş Türkleri ziyafetine kabul etti. Ve Türkler Macar yemeklerini lezzetle yediler ve bir hayli de içtiler. Şehir kontu, şafak sökünceye kadar 79 pintlik şarap sarfetti. Hattâ sonra da Türkler bizzat kendi paraları ile de şarap getirttiler ve eğlencelerine devam ettiler. Türkler bu eğlenceler esnasında dans da ediyorlardı. Çünkü istilâ ettikleri şehirlerin gelinlik çağındaki kızlarla mütemediyen eğlenceler yaparlardı ve dans ederlerdi. Bundan sonraki savaşlar şüphesiz nüfusça zayıfa sebep oldu. Diğer devletlerin 200 yıl içinde üç misli artmalarına ve kuvvetlenmelerine mukabil Macaristanın (5) milyonluk nüfusu 2.700.000 ne inmişti. Macaristanda Rumen ve Got mimarı eserlerini İngiltere, İspanya vesaire memleketlerden evvel kurulmuş olan matbaanın hatıralarını 200 yıllık savaş sildi.

Fakat bütün bunlardan Osmanlı Türklüğü doğrudan doğruya mesul tutulamaz. Onlar sadece bu

mukadder çöküşe müdahale etmişlerdir.

(Macar tarihçisi : H. Szekfü).

Birçok Macar köylüsü de küçük Asyaya tehcir edildi. Ve orada Türkleşti. Doğu Anadolu dağınık olarak bugün de Macar kabilesi olduğu gibi Giresun civarında bir Macarlı, Balıkesir bölgesinde de Macarlar adlı bir köy, Tekirdağında da XVII asır mültecilerine ait bir Macar mahallesi ile mezarlık ev ve çeşmeler bulunmaktadır.

Türk ve Macar sosyal münasebetlerine bair Osmanlı kaynaklarında şöyle kayıtlar mevcuttur. «Peçevî İbrahim» [I] 1585 Peşte kalasının muhasarasından sonra Padişahın Budun'a asker vazettiklerinde elçi İstanbuldan çıkardığı zaman Ferdinand Kralın elçisine sataşmış ve o geldiği zama Saadetli Padişah Yedikuleye hapsedmiş. Çünkü mezbur, Kral Yameş'e itaat eden Macar ümerasından iken dönüp Ferdinand Krala tâbi olmuştu.

Yine aynı yazıda : Saadetlü Padişah : Riayetli, muhabbetli Kralın oğlunu görmek isterim, ve kendisile beraber Kaleyi Nemeç'den kurtaran Macar Devletlileri, Beyleri bile gelsinler. Korkmasınlar onlara umduklarından ziyade riayet ederim dedi Saadetli Padişahı bilirsiniz. Dünya Padişahlarından kuvvet ve şevketi ziyadedir. Dosta dost, düşmana düşmandır. Kraliçeyi kendi cariyesi yerine tutar ve oğlunu kendinin bilir dedi. Bir müddet sonra : Krallık oğlunu versin daima geldiği üzere görüp gözetsin. Bundan sonra Çavuşbaşıyı Padişah Kraliçeye gönderdi. Ve Budun'a oğlu Yiğit büyüünceye kadar ben Türk askeri korum. Zira çocuk Budun'u korumağa kadir değildir. Bu memleketin düşmanı çoktur. Biz iki üç aylık yolda bulunuyoruz, gelip erişmek kabil olmaz, Ona Yiğit olunca Erdel memleketi yeter. Tuz madenleri, altın ve gümüş madenleri kifayet eder. Babası memleketine dahi yakındır. Macar kavmine o hakim olsun. Bizim Beylerbeyimiz Macar askerine karışmasın. Ve ona Budundan beşer yüz akçe günde ulufe lâyin ederim. Ve cümle kale kaptanları da yerli yerinde emin ve salim olsunlar. Kraliçeye kifayet edecek kadar araba verilir. Liveye kendini götürsünler o kendi memleketidir. Safayı hatır ile kavgasız, düşmansız kendi geçinsin dedi.

(1) Peçevî İbrahim - 1574 de Macaristanda doğmuş, Fatih devrinde Bosna'da büyük Timar sahibi Kara Davud'un oğlu ve anne tarafından Sokullu ailesine mensup olan, Macaristanda büyüüp bir çok Macar seferlerine iştirak eden Peçevî İbrahim; bida yette memuriyetle Anadoluya nakledilmiş ve sonra tekrar Macaristana gönderilmiş orada Temeşvar Defterdarı olmuştur. Ölümü 1650 olup (Tarihî Peçevî) adife meşhur olan ve 1520-1639 seneleri için en mühim kaynaklardan birini teşkil eden bu iki cild eser daha ziyade Dördüncü Muradın İran seferlerinden dönüşünü tasvir eder. Maamafih kendisinin Macaristanda doğması ve orada yaşaması, bilhassa Defterdar oluşu Macar münasebetlerini alvadar eder. Bu iki cild eserinde Macaristana ait mevzular daha ziyade kalelerin fethi ve muharebattan ibaret olup teferruata girmemiştir.

Yine ziyafetlere ait bazı konuşmalardan :

Budun mukabelecisi (Yazıların müsveddeleriyle beyazını karşılastıran memur) Ali Efendi Elçi isaline memur olup naklederken Edirne'de Elçi bir ziyafet tertip etmiş, davetine gidildiği zaman şarap keyfile :

Sana bir doldurayım. Dedi ve at heybesinde bir gümüş kadeh getirildi. - Bu kadehi sana kimin aşkına içerim bilir misin? - Kimin? Bir yiğitin aşkına içerim ki : Akranı ne Çasarda ne de Hünkârda var.

GEMİCİLER

Kuma oturdu gemimiz
Güneş eridi kendi sıcağında,
Ve alınımızın terini silmekten
Çürüdü yenimiz.

Ne martı var, ne köpük bu denizde,
Güpegündüz masmavi rüyalar içindeyiz,
Deniz düşünür, sahil düşünür,
Biz düşünürüz.
Düşünceden bir indeyiz.

Meddi bekliyoruz
Ve yelken acabilmek için
Yükselmede son haddi bekliyoruz.

Sabır çatırdıyor kaburgasında geminin
Ve kaptan haykırıyor :
«Tahlisyeler hazır, inin»

Biş son haddi, meddi bekliyoruz
Meddi

Olüm taşıyorodu vapur vapur.
Adını kit duyduğumuz
«Yeni Gine, Singapur»
Olüm kokuyordu,

Erel boş ucumuzda
Künyemizi okuyordu
Sularda köpük kan kırmızı
Biz bu kanda okuduk
Alın yazımızı.
Bu kanda ağırlaştı uykumuz
Biz, kucakta büyüyen çocuklar
Gurbette olmeye mahkûmuz
Mavi silindi gözümüzden
Hasret kaldık yeşile.
Olduk dönmedik sözümüzden
Seve seve, bile bile.

Hamid Salih Asyalı

ÇEVREMİZDEN

PORTRELER

II

Tahsin Hoca

Bası yüksek bir dağın sanki karlı zirvesi,
Bakışı, delikanlı. Enerji dolu sesi.

Yüzünde eksik değil tebessümün izleri,
O izlerdir ki çeker kendisine bizleri.

Omuzun mevsimlerinden yaşıyorsa da kış,
Hâlâ toplamaktadır yüzlerce genç alkış.

Hemen hiç yok gibidir gerek bay, gerek bayan
Meslektaşlar içinde onu sevip saymayan.

Fırcasından ışınır birbir rengi san'atın,
Varlığı, orneğidir müstesna bir hilkatin.

Zarflıkların dağını deler bir Ferhat gibi,
Ergeller karşısında şahlanır bir ot gibi!

Babalık hayatında hayli geçmişkeni çağı,
Cocuklara bak bugün, açtı "Anakıcağı...!"

Bunu işiten bir dost dedi ki: (ona mutlak
"Sultanı veled,, dense ne kadar yarayacak!)

Kırk üç seneden sonra ayrıldı emekliye,
Cocuklaşıp biraz da emekliyeyim diyel

Okul salıncağında Bay Tahsin Karayeli
Küçüklerle birlikte sallanırken görmeli!

Halkevi salonunda "eminim" - ondan iyi
Oynuyorlar bulunmaz bugün Sarı Zeybeği.

Almışken onun için göze her bir kulfeti,
Üzüm kıızıyla niçin azdır bugün ülfeti?

Onu tahammül eder biliyorken şakama,
Sinirlenip te, sakin yapışmasın yakama!

Galâlî Sahrî MUTER

Fikret ve Altı Şiiri

NEDİM - NEFİ - HÂMİD (1)

Yazan : Ekrem Erkmen

Sanat eserlerinden zevk duymak, onun heyecanını yaşamak; sanatçının atmosferine girmekle mümkündür. Sözü derin bir gerçeğin ifadesidir. Fakat duyduğumuz bu zevk ve heyecanı başkalarına duyurmak veya herhangi bir sanatçıyı kendi görüş ve duyusu ufkumuzdan tanıtmak bahse konu olunca daha başka şeylerin de gerekliliği meydana çıkar. Tefrik Fikret'in bu türden eserlerini incelemek amacı bizi üstünde tutan bir konu olmuşken, önce, bu işlem çevresinde düşündüklerimizi açıklamak istiyoruz.

Mesele psikoloji bakımından incelenirse görürüz ki, bir sanat eseri karşısında heyecan haline geçmek, o eserin bizde yapacağı çağırışın derecesine bağlıdır. Bunun gibi, bir sanatçının yaratma ustalığında erimek ve onu beğenmek de, eserlerinin böyle bir psikolojik uyandırmasından ilgilidir. Sanat türlerinde bu çağırışımı yapacak araçlar başka başkadır. Müzikte çeşitli tondan sesler ve bu seslerin uyumu; resimde, renkler, çizgiler ve bunlar arasında gerçeğe yaklaşan bir oran (nisbet) vs. bu çağırışımı yapacak araçları arasındadır. Ve bu araçların bizim için sırrı bilinmez bir örgü halinde kaynaşmasıdır ki sanat anlayışlarını ve ekollerini meydana getirir.

Şiirde bu araçlar, başka sanat türlerine göre daha çoktur. Ve bu çokluk, resime, müziğe, heykelle nazaran bizi, şiir sanatı ile daha ilgili bulundurmaktadır. Şair, duyduğu heyecanı, kelimeler, cümleler, vezin, kafiye ve çeşitli nazım şekilleriyle dile getirmekte ve bunu gizliyen bir kalıbı bize sunmaktadır. Şu halde, şiir türünden bir sanat eseri karşısında çağırışım yapmamız, dolayısıyla heyecan haline geçmemiz için sanatçının bu işlemdaki anlayışını, görüşünü, ve kullandığı araçları, bu araçları kullanmak volundaki metodunu bilmemiz gerekir.

Şair, duyduğu ilhamları bu araçlardan faydalanarak ifadelediren bir yaratık olmakla beraber zamanın toplumsal etkilerinden de uzak kalamaz. Sanatçıyı tanımak ve eserlerinin atmosferine girebilmek için içinde bulunduğu toplumsal şartların da bizim tarafımızdan bilinmesi gereklidir. Hele sanatçı bize uzak mesafede, geçmişe mal olmuşsa bu şartların bizim tarafımızdan bilinmesi bir zorunluk halinde kendisini gösterir. Daha doğrusu sanatçıyı biz, yaşadığı zamanın dekoru içinde tanımak isteriz.

Bütün bunlara eklenecek bir yön daha vardır ki bu ötekilerden daha az önemli değildir: Biz sanatçıyı tanımak isterken onun dış yapısını da bilmek isteriz. Meselâ, tarihe mal olmuş falan veya filan

şairi okurken hemen nazarlarımızda onun simasını da canlandırırız. Ve onu bu simanın çerçevesinde bir şahsiyet olarak tanırız.

Bütün bunlar, belki bir görüş meselesidir. Fakat Fikret, zevk aldığı, eserleri karşısında heyecan duyduğu şairleri bize tanıtırken bu yollardan yürüyerek başarıya ulaştığı muhakkaktır.

Fikret, «Nedim» i anlatan şiirine şöyle başlıyor

Nedimi her ne zaman eylesem tasavvur ben
Geçer şu hey'eti rindâne pişi çeşmimden:

Çiçekle nîm bozulmuş rakik bir sîma,
Rakik u handabalep bir dehanı istihza

İşte bu simanın çerçevesinde yüzde (neş eperver, şüh. ve hemen uçar gibi bir güler yüzlülük) göze çarpmaktadır. Şair, bununla da yetinmiyor, onun vücut yapısını şu bir iki çizgi ile canlandırıyor: Şişman vücutu, yüksek alni ve gülerliği, sefa düşkünlü yaradılışının pek açık delili olarak bilirmektedir. Zeki bakışlarının mavî gülüşle parlayan göz kapakları sanki ışıkla doludur.

Nedimin vücut yapısını nazarlarımızda başarı ile canlandıran bu ön sözden sonra, şairin kendi halini tasvir eden bir misraile temamladığı şu beyit geliyor:

Eder kıyafeti âzâde bir mizaç ikrar:
«Kemerküste, perâkende küşei destar»

Bütün bu tasvirleri okuduktan sonra biz, Lâle devrinde zevk ve sefa içinde, varlık yokluk ilgilerinden uzak yaşayan şairi âdeta görür gibi oluyor muyuz?

Bundan sonra, bu yapıda bir insanın içinde yaşadığı âlem anlatılıyor. (Bütün heves, heves ve zevk düşkünlüğü.. Aşk... Ve emel). Her taraf bu çilgin kaynaşma içinde. Ve şairimiz, insanı deli eden zevk oyunlarının elinde her kaliba girmekte ve her an tatlı bir kanış içinde yuvarlanıp gitmektedir.

Şimdi, diyor, Fikret :

Nasıl kırıp çıkacak? Meşrebince bir halka;
Kapılmamak ne kadar güç bu seyli ezvâka.

Evet, (Bugün bu kasır, yarın o zevk ve sefa bağları... mesireler... Hoş bahaneler...), bu zevk sevine kapılmamak ne kadar güç.

Nedimin fânî hayatını seyredilemek için Fikret'in elile şu perdeyi beraber açalım :

Zevkdaşların baştan başa neşeye büründüğü bir içki meclisi Deniz kenarına kurulmuş büyük bir binanın önünde ruh açıcı serin bir bahçe, altınışleme-

li tavan terennüm akisleriyle çınlamakta ve etrafına şırl şırl akan sular kalplere neşe akıtmaktadır. Sü-künlu bir gecenin uyuklayan ufkunda ay, bu neşe âlemine hasretle bakmaktadır. İşte bu dekor içinde Nedim, koltuğuna bir yastık çekmiş, külâhının bir tarafını kıstırılmış olduğu halde bir taraftan yeni sevgililere aşk terâneleri fısıldamakta, diğer taraftan meclise ince nükteler dağıtmaktadır.)

Bu dekor henüz yarıdır. Sâdâkât âlemlerinin bu çilgin hayatını biraz da Fikretin ağzından dinleyelim ve bunu yaparken Nedimin şiir yapısını ve araçlarını ne kadar ustalıklarla taklit ettiğine dikkat kesilelim :

Bu yanda hâlenüma talli pullu bir cevelân;
O bir perii tarabdır ki raks içinde nihan

Öter şu yanda nigamperverânın en güzeli
Dudaklarında Nedim'in o günkü bir gazeli.

Güler, şakır, bağırır, âhu vah eyler
Hürüşü vecdile hep defler, üdler, neyler.

Piyâle, lâle, şebû, nükte, hande hep karışık;
Bulur önünde heves mahfeli ümidi açık

Tesâdüm eyleyerek mevce mevce hissiyat
Bu cûşişin boğulur ortasında fikri hayat.

İşte bu âlemin ortasında, (şairimizin çehrei civanisi) olan Nedim.

Hayatı, bitmiyecek bir demi şegaf sanıyor

Fikretin sanat mâbedine astığı (Fuzuli) ve (Nedim) tablolarının yanbaşında bir portre daha vardır ki onun zemini ipekten bir kumaş değil tunç sertliğinde bir mermerdir. Üzerine Ne'fin (Simayı mehâbet) i şöyle oyulmuştur:

Bir yağız çehre, çatılmış iki hançer kaşlar
Yine hançer gibi keskin iki mânalı nazar

Doğu Anadolunun sert ikliminde yetişip bu iklimin izlerini, ruhunun ve eserlerinin en açık karakteri olarak taşıyan şairin şahsiyetini nazarlarımızda canlandırabilmek için bu çizgiler henüz eksiktir. Fikrete nazaran (Nefi'nin tabiatı, söz kadehinin coşuruculuğunda) dir. Fikri de, (hayal tabakalarının üstünde uçar.), (Hararetili dudaklarında ilham gonca-sı açılır, nazarlarında da fikir şülesi parlar.)

Bilhassa, asabî bir ruhun, tıpkı dalga büküntülerine vuran bir ışık gibi, alnının buruşuklarında görünmesi, onun karakterini canlandırmaktadır.

Fikretin tasvir ettiği bu tip, yalnız içinde büyük bir kahramanlığın hasretini çeken bir (Muharip) değil, renkli ve canlı hayaller yaşatan bir şairdir.

Öyle bir şair ki, (fusunlu kalemi hünerin feyzini göstermekte), (söz de mucizeli dudaklarında canlanmaktadır.)

Nefi'nin sanatında en çok dikkati çeken taraf, konu ile dil arasında uyumlu bir oran (nispet) sağlanmış olmasıdır. Fikret de şairin bu

özelliğini başarı ile taklit etmiş ve harp tasvirlerinde kullandığı kelime ve terkipleri hemen hemen aynen kullanmak suretile (Nefi edası) nı vermeğe çalışmıştır. Şiirin bu kısmını okuduğumuz zaman, kelimelerin terkiplerin ve kompozisyonun bizde yapacağı çağırışım yukarıda tasvirini yaptığı, şairin kahraman simasından başka bir şey olmadığını anlarız. Mübalâğaya düşmeden denilebilir ki, şiirin bu parçasını Nefi bizzat okumuş olsa idi altına imzasını atmaktan çekinmezdi.

İşte birkaç beyit :

Sanki bir mâreke, bir mârekei cûşâcûş;
Sıyıtı velvâli vega, velvelei cengi cuyûş.

Serbeser ragdı hay; hâyı, velehzâyî sufûf,
Sûbesü berki çekâçâki şerernâki suyuf.

Nâreler müştezeni tabli simâhi gerdun;
Sadmeler, zelzeleler hadşeresi kalbi menun.

Atılır her yana bin rahşi sevâikpeyrev,
Gerdi haşyetle dolar günbedi vârunei cev

Fikret, simasını ve karakterini bize tanıttığı şairin edebî şahsiyeti çevresinde düşündüklerini son beyitlerde terennüm etmiştir. Bugüne kadar dikkati pek çekmiyen bu görüş, zamanında takdir edilmeyen bir şairin çektiği ızdırıpların en doğru bir izahıdır. Geçen asırlar, bu, (üslûbunda mansur nevas inleyen) şairin (tehevür) lerini (şikâyet) lerini anlamadan ona takılmışlar. Halbuki bu hiddet ve şikâyetlerin sebebi sudur.

Sıgmamış sadri pelengânene kalbi şîrin
Yetmemiş kudretine şöhreti âlemgîrin

Son iki beyit, hayatı, takdirsizlik ve (taan) içinde sona eren şair için Fikretin duyduğu derin eseflerin ifadesidir. Bugüne kadar dudaklarda birer mırıltı balinde tekrarlanan gelen bu iki beyiti, onun kahraman şahsiyetini anarak beraber okuyalım:

Öyle bir nehri muazzam gibi cûşetmişsin;
Fakat eyvâh; çorak yerde akıp gitmişsin!
Sana bir başka zemin, başka zaman lâzımdı;
Sana bir âlemi lâhût nişan lâzımdı.

Tevfik Fikret, (Âvengitesâvir)'in son şiirinde Hâ-
(Devamı 15 nci Sahifede)

DUYUŞLAR

Bir bahar akşamlı yanarken deniz,
Gömüldü kızılılık durgun sulara...
Görünmez ufkumda yaşayan o iz,
Neden bu gözlerim vurgun sulara...

Aşkımın dünyayı yakasım gelir,
Durup da karşıdan bakasım gelir.
Ne zaman görürsem bir başka güzel
Yel olup koynuna akasım gelir!.

Aziz Eryalaz

O'NUN İÇİN NELER DEDİLER

ATATÜRK öldü, Fakat Atatürlük ölmeyecektir. Bu bir idealdir, Türklük ve insanlık ideali, Edebiyet sırrını taşıyor.

I. H. Baltacıoğlu

O'nsuz.. Fakat O'na bin kere verdiğimiz bir namus sözü ile kaldık. Eserini ve dâvasını korumak ve yükseltmek! Bizler için hayatın bir mânası varsa, bu yemini yerine getirmek için yaşamaktır.

Falih Rifki Atay

Atatürk hâdiselerin yarattığı bir Şef değil. Hâdiseler yaratan bir baştır.

Fuad Köprülü

Atatürk Milletimizin yetiştirdiği en büyük inkılapçıdır. Ebedi gayubeti her Türk için derin bir matemdir. Onun hatırası Türk Milleti için müstakbel hayat mücadelelerinde nurlu bir rehber olacaktır.

Hüseyin Cahit Yalçın

Güneş battı, ufkumuzdan ağır ağır ve ihtişamla çekildi. Sıcaklığı kalbimizde devam ediyor; ışığı hâlâ bizi aydınlatarak. Onun için yarıyoruz, onunla yarıyoruz.

Hasan Ali Yücel

O'nsuz varlıkta, yokluğa sarkan bir şey var. Fakat, varlıkla yokluk arasındaki tezdin hazımsızlığından doğan bir inanmamak duygusu içindeyiz. O'nun kadar var olan ve O'nun kadar var eden bir insanın yokluğuna inanmamak duygusu büyük bir hakikikat saklıyor.

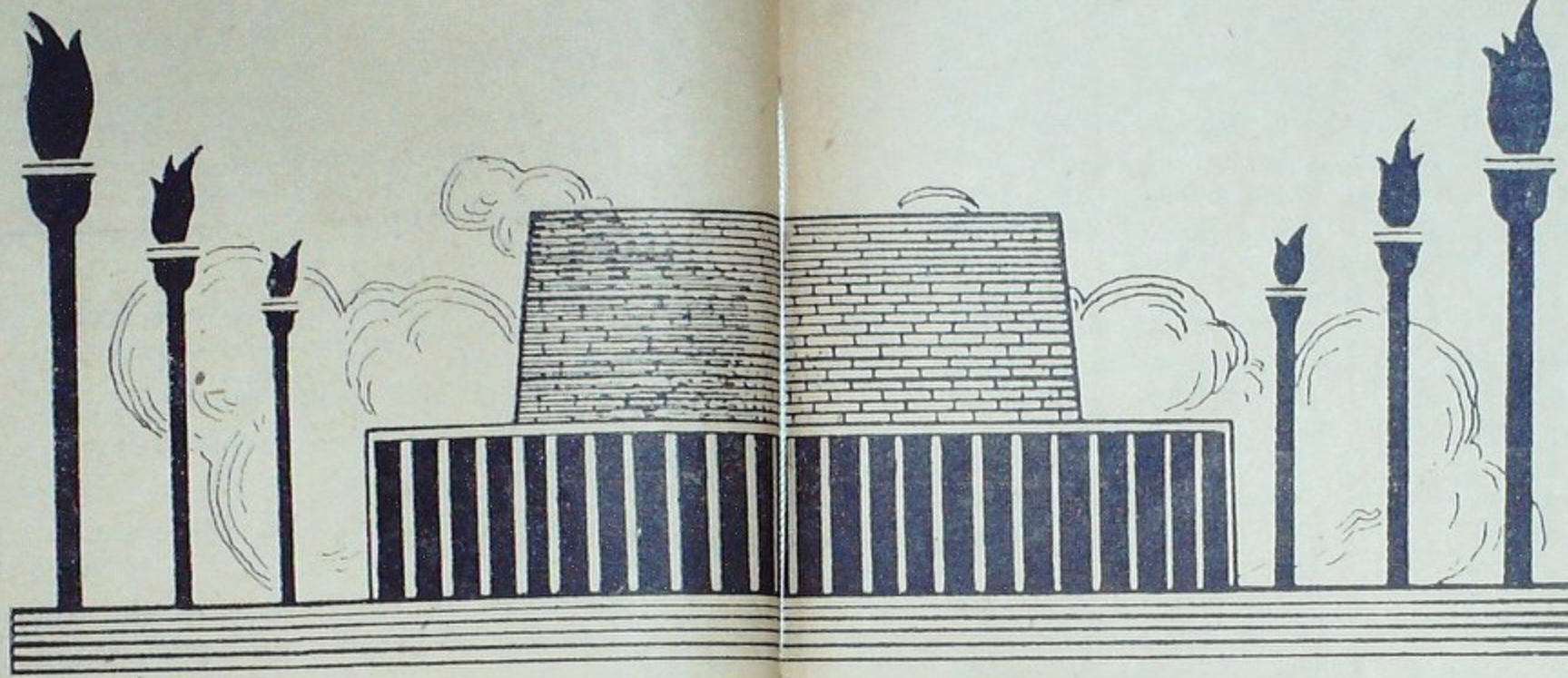
Peyami Sefa

Atatürk bizim her nefesimizde yaşıyor ve bizim kalbimizin her darbesinde Atatürk'ün kalbi hâlâ çarpıyor. Hâlâ, hâlâ ve ebediyete kadar.

Muhittin Birgen

Devlet kuran, Onyediy Milyonu esirlikten kurtaran Atatürk'te insanlığın yarısını medeniyet sahasında hızla yürütmek isteyen Peygamberlik sanatı yerleşmiştir.

Emin Erışirgil

Devletimizin Bânisi ve Milletimizin Fedakâr Sadık Hâdimi. İnsanlık Idealinin Aşık ve Mümtaz Siması, Eşsiz Kahraman ATATÜRK, Vatan Sana Minnettardır.

Bütün ömrünü hizmetine vakfettiği sevgili Milletinin ibtiram kolları üstünde Ulu Atatürk'ün fânî vücudu istirahat yerine tevdi edilmiştir. Hakikatte yatığı yer, Türk Milletinin onun için aşk ve ifiharla dolu olan kahraman ve vefalı göksüdür.

Atatürk, tarihte uğradığımız en zalim ve haksız ittihâm gününde meydana atılmış, Türk Milletinin masum ve haklı olduğunu iddia ve ilân etmiştir. İlk önce ehemmiyeti kavranmamış olan gür sesi, aslâ yip-ranmayan bir kuvvetle nihayet bütün cihanın şuuruna nüfuz etmiştir.

En büyük zaferleri kazandıktan sonra da Atatürk, ömrünü yalnız Türk milletinin haklarını, insaniyete eze-li hizmetlerini ve tarihe hakkettiği meziyetlerini ispat etmekle geçirmiştir. Milletimizin büyüklüğüne, kudretine, faziletine, medeniyet istidadına ve mükellef olduğu insaniyet vazifelerine sarsılmaz itikadı vardı. «Ne mutlu Türküm diyene» dediği zaman, kendi engin ruhunun, hiç sönmiyen aşkını ne mânalı bir surette hülâsa etmişti.

Fena zihniyet ve idare ile geri bırakılmış Türk cemiyetini, en kısa yoldan insanlığın en mütakâmil ve en temiz zihniyetleriyle mücehhez, modern bir devlet haline getirmek onun başlıca kaygusu olmuştur. Teşkilâtı esasiyemizde ve bugün hizmet başında, irfan muhitinde ve geniş halk içinde bulunan bütün vatandaşların vicdanlarında yerleşmiş olan lâik, milliyetçi, halkçı, inkılapçı, devletçi Cumhuriyet, bize bütün evsafıyla Atatürk'ün en kıymetli emanetidir.

Ufulündenberi Atatürk'ün aziz adı ve hâtrası, bütün halkımızın en candan duygularıyla sarılmıştır. Memleketimizin her köşesinde ve bütün milletçe kendisine gösterdiğimiz samimi bağlılık, devlet ve milletimiz için kudret ve vefanın belâğ misalidir. Türk milletini aziz Atatürk'e gösterdiği sevgi ve saygı, onun niçin Atatürk gibi bir evlât yetiştirebilir bir kaynak olduğunu bütün dünyaya göstermiştir.

Atatürk'e tâzim vazifemizi ifa ettiğimiz bu anda, halkımıza, kalbimden gelen şükran duygularımı ifade etmeyi, ödenmesi lâzım bir borç saydım.

Milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı Atatürk'ün en kıymetli ideali idi. Bütün dünyada ölümünün gördüğü ihtiramı insanlığın âtisi için ümit verici bir müjde olarak selâmlarım. Bu sözlerim, yazıları ve toprağımızda şövalye askerleri ve mümtaz şahsiyetlerle yasımıza iştirâk eden büyük Milletlere, Türk Milleti adına şükranlarımın ifadesidir.

Devletimizin bânisi ve Milletimizin fedakâr, sadık hâdimi.

İnsanlık idealinin aşık ve mümtaz siması,
Eşsiz Kahraman Atatürk,
Vatan sana minnettardır.

Bütün ömrünü hizmetine verdiği Türk Milletiyle beraber senin huzurunda tâzim ile eğiliyoruz. Bütün hayatında bize ruhundaki ateşten canlılık verdin. Emin ol, aziz hâtrın sönmez meşâle olarak ruhlarmızı daima ateşli ve uyanık tutacaktır.

Reisicümhur
İsmet İnönü

O'NUN İÇİN NELER DEDİLER

Harpten dehşet ve sefalet halinde çıkmış olan büyük ve yeni Türkiye Atatürk'ün dimağında vücut bulmuştur.

Dünya, bu harp ve sulh kabırmanı Büyük Adamın ölümü ile fakir düşmüştür.

Macarlılar

Bulgar Milleti Türk Milletinin Kemal Atatürk'ün büyük eserini ebedileştirmesini diler.

Atatürk'ün ölümünden sonra dünya bütün enteresanlığını kaybetmiş bulunmaktadır.

Bulgarlar

Türkiye, herkesin haset ettiği bir adama ve dostlarının ve düşmanlarının hayran olduğu bir dehâ adamına, zıya yalnız Türkiye için değil, bütün medeniyet ve dünyâ için bir ziyâ teşkil eden bir adama malik bulunmak bahtiyarlığına nail olmuştur.

Helenliler

Eserleriyle beşeriyetin üstüne çıkan bu inkılapçı, seciyesi ve hayatı itibariyle insanlara en yakın olanlardan biriydi. Esasen şahsiyetinin cazibesi ve hayatının sonuna kadar muhafaza ettiği otoritesinin sırrı bundadır.

Yugoslavlar

Atatürk'ün ölümüne bugün, haysiyetin artık bir hatıradan başk bir şey olmadığı bir âlemde, büyük bir devlet adamı, büyük bir asker, yüksek derecede meziyet sahibi bir şahsiyet olarak ağlanmaktadır. İngiltere evvelâ cesur bir düşman sonra da sadık bir dost olarak tanıdığı büyük adamı selâmlamaktadır.

İngilizler

Atatürk, fevkalâde bir devlet adamı harp sonrası dünya tarihini en mübim simalarından birisi idi. Atatürk'süz, Türkiye büyük dir devlet olmazdı.

Finlândiyalılar

Atatürk aynı zamanda Türkiyenin Garp ile Şark arasında bir köprü olmasını istiyordu. Bugün hiç kimse onun islâhatçı eserine taarruza cesaret edemez.

İsviçreliiler

V. NCI DİL KURULTAYI

YAZAN : Sait TORAMAN

26 Kasım 1945. Saat 9,30 da Yurdun muhtelif köşelerinden gelen kalpleri Atatürk sevgisile dolu yüzlerce delege Ankara Halkevinde toplanıyorlar. Salon binlerce meraklının da katılmasıyla bincahıç dolu.

Şimdi saat 10. V. nci Dil Kurultayı üyeleri ve Dil uzmanları Kurumun kurucusu ölmez Önder Kemal Atatürk'ün geçici kabrine bir çelenk koyuyor ve tâzime eğiliyorlar.

Buradan hep beraber Kurultayın toplanacağı Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesine geliyoruz. Herkeste bir huzur ve emniyet var. Atatürk'ün kurduğu İnönü'nün koruduğu bir dernek elbette ülküsüne varacaktır. Hele böyle inanılı bir ülkücüler ordusuna sahip olursa.

Yolda, eskiden tanışanlar hasretlerini, yeni tanışanlar meraklarını dindirmekle meşgul.

Şimdi Fakültenin kapısı önündeyiz. Binanın üst pencerelerinden sarkıtılmış iki büyük Bayrak sanki «Bayrağınız gibi diliniz de milli olmalıdır» der gibi haşmetle dalgalanmakta.

Delegeler arasında da bir dalgalanış var. Herkes iki yana açılmakta ve bir alkış tufanı Milli Şefi karşılamaktadır.

Milli Şef yanlarında Başbakan Şükrü Saracoğlu ve Meclis Başkanı Abdülhalik Renda oldukları halde Kurultay üyelerini selâmlıyarak localarını sefârlendiriyorlar.

Hep beraber büyük salona giriyoruz. Kapıda iki genç her delegeye Dil Doktoru Tahsin Banguoğlunun «Devlet Dili Türkçe» adlı etüdünü veriyor.

Salon kurucu Şef Atatürk'ün ve koruyucu Şef İnönü'nün büstleriyle süslü.

Saat tam 10,30 İç İşleri Bakanı ve Milli Eğitim Bakanı Vekili Hilmi Uran kürsüde. Tok sesile açış söylevine devam ediyor:

Her büyük devrim atılımımızda olduğu gibi Türk Dil devrimi dâvasında da Atatürk'ü anmak içten gelen heyecanların şüphesiz en tatlısıdır. Biraz evvel manevî huzurlarında yine saygı anları yaşadığımız Büyük Ata bizzat kurduğu bu kuruma milli varlığın kuvvet ve hayat kaynaklarından biri gözile bakardı.

Sıra Kurultay Başkanlık kurulu seçiminde. Bir teklif üzerine Abdülhalik Renda oy birliğiyle Kurultay Başkanlığına seçiliyor. As başkanlıklara da Şemseddin Günaltay ve Profesör General Tevfik Sağlam seçildiler.

Söz sırası Dil Kurumu Genel Sekreteri Hasan Reşit Tankutda. Kurumun iki kurultay arası çalışmalarını anlatıyor. Bu söylevden anlıyoruz ki Dil Kurumu bu üç sene zarfında bir ankovanı gibi işlemiş ve ilmi bir metodla değerli eserler ortaya koymuştur.

Osmanlıcadan Türkçeye Türkçeden Osmanlıcaya tarama dergileri, cep kılavuzları, Türkçe sözlük, Türk dili bilgisi, Tanıklarile tarama sözlüğü, 33 bin kelime halk ağzından söz derleme dergisi. Ayrıca Gazi Antep ağzı, Urfa ağzı, Anadolu ağzlarından toplamalar, Türk Argosu hep bu çalışmaların başarılı eserleridir. Bunlardan başka Türk dili için bir hazine olan bütün eserler dilimize çevrilmiş ve bastırılmış bulunmaktadır. Kurum tarafından dilin millileşmesini ve özleşmesini hedef tutan Bellekten adlı bir dergi çıkarıldığı gibi bir de yurt içinde bir senelik Dil çalışmalarını özetleyen bir Yıllık çıkarılacaktır.

Kurum Genel Sekreteri Hasan Reşit Tankut'tan sonra kürsüye sırasile :

İstanbul Üniversitesi adına Ord. Prof. General Tevfik Sağlam, Ankara Üniversitesi adına

TÜRK DİLİ

Altaydan Alplara kadar bu dili
Konuşur gezersin bugün de bile.
Aşarsın, bu dille Tunayı, Nili
Eşsizdir dilimiz söyleyim dinle;

Bir zaman Türk gibi, dili de kaba
Sayıldı atıldı hep ana, baba.
Yerine yerleşti mâder'le peder
Kalmadı yazıda Türkçeden eser!

Türklüğü kurtaran yüce Atatürk
Attı bu sözleri, dili kurtardı.
Sağır'e küçük de, azim'e büyük,
Çünkü herbir sözün Türkçesi vardır!

Necmü kamer çölün, ay yıldız bizim,
İbnü duhter elin, oğul, kız, bizim,
Semavat Arabın mavi gök bizim;
Varak, cezir elin, yaprak kök bizim,

Birader Acem'in kardeş bizimdir,
Afitap, şems elin, güneş bizimdir,
Ebrû, dide elin, göz, kaş bizimdir.
Hacer, Cebel çölün, dağ, taş bizimdir.

Kebûter Acemin, güvercin bizim.
Her «Nas» Arabınsa, her «Niçin?» bizim;
Güzele, gerçeğe her akın bizim;
Her uzak bizimdir, her yakın bizim!

Dünya dilleriyle yarış bizimdir,
Yurd için savaşla, barış bizimdir,
Hâkû zemin elin, bu toprak bizim;
Yeşil Sancak elin, Albayrak bizim!

Mürg, âşîyan elin, yuva, kuş bizim,
Göklerde yükseliş ve uçuş bizim;
Mahbube Arabın, sevgili bizim;
Sevgilimiz bugün, Türk Dili bizim!

Sait Toraman

Prof. Enver Ziya Karan, Yüksek Ziraat Enstitüsü adına Rektör Halit Civelekoğlu, Türk Tarih Kurumu adına Dr. Âfet İnan, Coğrafya Kurumu adına Faik Reşit Unat, Türk Hukuk Kurumu adına Süreyya Anamur, Milli Eğitim derneği adına Fakihe Öymen ve İstanbul Teknik Üniversitesi adına Rektör Prof. Tevfik Taylan gelerek esenlik söylevlerinde bulundular.

Bundan sonra Nurettin Artamın Başkanlığa sunduğu bir taktir okunarak Birinci Kurultaya şeref veren General Mak Artura Dil Kurumunun onursal üyeliği verildi. Bu suretle birinci oturum sona erdi. Öğleden sonra saat 15 de açılan ikinci oturumda Kurultayın bilimsel çalışma komisyonları ve üyeleri seçildi. Bu suretle :

- 1 — Lengüistik — Etimoloji
- 2 — Gramer ve Sentaks
- 3 — Lügât — Filoloji
- 4 — Terim
- 5 — Önergeler
- 6 — Bütçe
- 7 — Tüzük. Komisyonları üyeleri seçilmiş oldu.

Bundan sonra Fahrettin Kerim Gökay, Tahsin Banguoğlu, Saim Ali Dilemre, Dil Devrimi hakkındaki yersiz neşriyate, ilmi delillere dayanarak inandırıcı cevaplar verdiler.

Kurultayın ikinci ve üçüncü günleri bilimsel komisyonların çalışmalarile geçti.

Kurultayın dördüncü Perşembe günü bilimsel komisyonların çalışma raporları üzerinde önemli ve bararetli tartışmalar oldu.

Beşinci günü bu tartışmalara devam edildi. Dilekler okundu. Ve tüzük kabul edildi. İstiklâl Marşı ile son oturuma son verildi.

Çıkarken, her üyeye Kurultayın değerli çalışmalarını belirten birer paket kitap verildi. Sonra Dil Kurumunun, Türk dili hakkında bütün Türk Lehçelerinde yazılmış eserlerden meydana getirdiği Kitap sergisi gezildi.

Akşam, Çankayada Milli Şefin davetlisiyiz. Otobüsler 16,30 dan itibaren Kurultay üyelerini Çankayaya taşınmağa başladı.

Milli Şef çay salonu aralığında, dudaklarından hiç eksilmeyen tebessümlerile Kurultay üyelerini bir bir kabul ediyor ve kendilerine iltifatlarda bulunuyorlar.

Köşkü gezmek serbest. Hattâ Atatürk'ün çalışma odasına girmek bile mümkün.

Çay 17 den 20 ye kadar büyük bir samimiyet ve neşe içinde geçiyor.

Milli Şef memnunlar. «Sizin gibi hararetle tartışanlar oldukça, Dil devrimimizin gelişeceğine inanıyorum» diyorlar.

Burası öyle bir yer ki en büyük siyaset, edebiyat ve ilim adamlarımızla tanışmak ve konuşmak mümkün. Hepsinde bir kardeş samimiyeti ve gerçek bir tevazu var.

Adı çay olmakla beraber her şey o kadar bol ki hiç kimsenin akşam yemeğini aklına getirdiğini tahmin etmiyorum.

Saat 20, Şimdi otobüsler bizi konservatuvarıda tertip edilen müzikli gösterilere taşıyorlar.

Eğer hakikat şimşeginin fikirlerin çarpışmasından çıktığına inanıyorsak, bütün fikir ve ilim adamlarımızı sinesinde toplayan Beşinci Dil Kurultayının 5 gün süren fikir çarpışmalarında da bir çok gerçeklerin aydınlandığını kabul etmemiz gerekir.

Fikret ve altı Şiiri

10. 11 nci Sahifeden Dêvam

midî anlatmağa çalışır. Bir Edebiyat tarihçisi Hâmidin edebî varlığını inceliyen bir yazısında şöyle der: (Hâmidin şairliğini tetkik ve tahlil etmek güç bir iştir. Bu güçlük yalnız onun şairliğindeki büyüklükten ileri gelmez. Bunun asıl sebebinin Hâmidin tek manzaralı şair olmamasında aramak gerektir.)

Gerçekten Hâmit düşünürken, hissederken ve tahayyül ederken içinde bulunduğu ruh halinin derin anaforlarında çarpınan ve çarpınışlarını her şaire nasip olmayan bir kudretle başkalarına duyurabilen bir sanatçidir. O, kendisini sarsan olaylar karşısında bazan uysal ve tevekkülcü; bazan baş kaldıran, feriyat eden ve dünyayı ayaklandıran bir isyancıdır. Şimdi durulugun ta kendisi iken biraz sonra kapalılığın (ıpham) in sisleri arkasında inler. Burada yalvarır, ötede haykırır.

İşte Hâmidin şahsiyeti çevresinde Fikretin yakaladığı ilk gerçek, bu ruh anaforlarının, içini dışında göstermeyen bir insan yapısında gizlendiğidir. Bu gerçeği, onun portresi olarak şu mısradan ifadelendirir :

Açık bir cephe, münis bir nazar, bir fitratı mahrem.

Bu (açık cephe), (münis nazar) ve (mahrem fitrat) da neler saklı değil ki... : Nihayetsiz gökler, denizler ve dağlar, şehirlerin şüh aydınlıkları, gecelerin kapkaranlıkları, volkanlar, yıldırımlar. Vs. bütün bunlarla :

O fitrat pür - garaip bir tecelligâh, bir âlem.

dir. Bu (âlem) Fikret için bilinmez bir şey degildir. (Bu hakikatler göğünde hayal kanatlarla uçan, sessiz dudaklarında yüksek şiirler okuyan...)

Tabiatın büyük bir âlemi külliyeti ezdat

dir. Fakat bu yeter mi? Bu âlemin içine girmek şairin içinde çarpındığı ızdırapları, düzlüğünde kulaç attığı sevinçleri görmek ve bilmek lâzım. İşte bu mümkün değil, çünkü onun coşturucu Hamidâne şiiri (çok yüksek bir derinlik) dir. Ne bu yüksekliğe çıkar, ne bu derinliğe inilir.

Nihayet Fikret, onun için düşündüklerini şu beyitte ifadelendiriyor:

Olur meşhudu fikrim yâde geldikçe büyük Namın:
Derin bir cevvi lâhûtî, geniş bir darbei şehper.

(1) Baştarafı Sayı 79 - 80 dadır.

GÖRÜNSÜN

Ey âh, çekil sen aradan, yâr görünsün;
Tâ şûlei cevvälei dildâr görünsün.

Keşfet yüzünü, ey sanemi deyri melâhat,
Hüsn Âlihesi tâ ki şermsâr görünsün

Cem'iyeti ussaka hiram et, mehi ken'an,
Bir kerre daha şâhidi pazâr görünsün.

Bendet şikenî zülfüne azâdeserânı,
Zencirde bir zümrei'ahrâr görünsün.

Şirimde bugün Kulzümü ib'dâi Nedim'in
Bir seyli hurûşan gibi tekrâr görünsün.

Hasan Talât MUTER

Görüşler :

Palhan'dan Özdeyişler

Çeviren : M. N. E.

- Bir kimse kötülüğü kolayca yeniyorsa mesuttur, fakat faziletli değildir.
- Fazilet, bpkı suların hasıl olmuş bir ırmak yatağındaki bir kaynaktan çıkan pınar gibi, kusurlar içinden meydana gelmiştir.
- Aklın sınırladığı yerde kalan adam için cesaretlidir, denilemez.
- Herkes şeref noktasını istediği yere koyar.
- Ahlâkın, hayata iyilik öğütlemesi kör bir öğreticinin çok zavallı artistlere renk ve çizgi kuramlarından bahsetmesine benzer.
- Cemiyet, bir piyesi binlerce defa oynayan bir aktör gibi rolünü oynayıp duracaktır.
- Ahlâkımızı bize, cemiyet ve dünya kavrayışımız dikte eder.
- Lüks olan şey, aslında pahalı olduğundan değil onda ferdin elde ettiği zevkler cemiyete fay-

dasız olduğundan ötürü lüktür.

- Lüks ferdin yaptığı birhırsızlıktır; yalnız kendi menfaati için toplumsal araç ve emeklerin çalınmasıdır.
- Vekar duygusu hayatı yükseltir fakat, kini-zim ve âdilik de ilerlemenin vasıtalarındandır.
- Cömertlik elde edilmiş bir zenginliğin güzel bir icabıdır. Fakat cömertlik insanı zengin etmez.
- İstihza, başkalarına karşı bir korunmadır.
- İnsanlar arasında, düşünmeden hareket etmek, şüphe etmeden inanmak, anlamamak ve kaygısız kalmak üzere yaratılmış olanlar vardır; bu gibilerin de insanlığımız içinde toplumsal rolleri vardır.
- Riyakârlık denilen şey, çok defa haksız olarak, münasebetsiz sayılan bir tedbir ve ihtiyattan başka bir şey değildir.

Kitaplar Arasında :

“Yazma Dersleri,, Münasebetile (1)

Yazan : E Erkmen

Türkçe - Edebiyat öğretimine eskisinden çok farklı ve olumlu bir gidiş yolu verildiği son yıllarda, okul kitapları listesinde yeni bir eserin de yer olmuş olduğunu memnurlukla görüyoruz. Ötedenberi espirili şiirlerini kulaktan kulağa duyup zevkle okuduğumuz değerli Öğretmen Namdar Rahmi Karatay'ın imzasını taşıyan bu eser (Yazma Dersleri) dir.

Ötedenberi Türkçe - Edebiyat öğretiminde açık kalan bir boşluğu doldurduğuna içten inandığımız bu eser çevresinde düşündüklerimizi buraya geçirmeği ve eseri okuyucularımıza tanıtmayı faydalı bulduk.

Tarihsel ve toplumsal zorlamalarla Batı yazınının girmeğe başladığı Tanzimat çağının sözü geçer Edebiyatçısı Recai Zade Ekrem Bey, bu konudaki bilgileri disiplinli bir sınır içine alan (Talimi Edebiyat) ının ön sözünde şöyle der : (Edebiyat Tabiri, mahsulâtı efkârın kâffesine şamil tutulmak iktiza eder. Çünkü her türlü mahsulâtı fikriyeyi bir zabita ve rabita tahtına alacak şey fenî kitabeltir.)

Edebiyatımızın divan geleneklerinden kurtulup Batıya yönelme gayretleri gösterdiği bir zamanda, bazı Fransızca eserlerden faydalanılarak ortaya atılan

bu fikir aslında, büyük bir hakikatin deyimidir. Ancak, ortaya atıldığı günden bu yana birçok kimseler tarafından, bir çok defalar daha tekrar edildiği halde hiç kimse bu olumlu fikri uygulayacak bir eser ortaya koyamamıştır.

Her ne kadar eskidenberi (İnşa, Münşaat, Kitab-ü-nümuneleri) gibi bir takım eserler yayınlanmış ise de, yazarın dediği gibi bunlar, (Klişe halinde bir takım örnekler vermekten ileri gidememiştir.)

Yazma Dersleri yazarı da aynı konu üstünde bizi düşünmeğe çağırırken (Bütün düşüncelerimizi sınırlandırmak, onları bir kalıba sokmak, deyimlemek ve başkasına anlatmak Edebiyattan başka bir şey değildir. Hiç bir olumlu bilgi Edebiyatsız olmaz, Edebiyat bütün insanlık bilgisinin şuru olmak bakımından insanlığın en belli başlı niteliklerinden sayılır) diyor.

Mustafa Nihat Özön'un (yazmak sanatı ve kompozisyona giriş) adlı eseri ayrı tutularak denilebilir ki bu hakikat, ancak Namdar Rahmi Karatay'ın himmetile olumlu bir eser halinde karşımıza çıkmış ve bizi sıcak bir ilgi ile kendisine bağlamıştır.

(Sultani) den Liseye geçiş sıralarında eaşlıca incelenerek ortaya atılan ve bugüne kadar ufak

Koşma

Bazan tatlı bir sese,
"Bir ney" e gönül verdim.
Hemen hemen herkese,
Herşeye gönül verdim.

İki şeyin adına,
Uzak kaldım tadına;
Dünyada ne kadına,
Ne mey'e gönül verdim

Aradan yıllar geçti:
Hayatım sergüzeşttili.
Bak gönül kimi seçtili.
Bak neye gönül verdim?.

"Sevgilim" diye diye,
Menekşeye, mineye,
Elif'e Emine'ye,
Ayşeye gönül verdim.

M. Turhan Yarar

Köyüm

Köyüm bir gül bahçesi
İçinde bulbüller var
Hoştur çayının sesi
Susayana olur yar

Kıvrılarak aklışı
Hele tatlı bakışı
Bir yosmada bulunmaz
Karı çok, yağmuru az

Ovasında kuzular
Yaylasında şen kızlar
Semasında yıldızlar
Andıkça içim sizler

Oğlum Erdağ büyü de
Gurbeti içinde ez
Tıptış, tıptış yürü de
Sen de git köyümden gez...

Garip

değişmelerle uyarlanagelen Lise müfredat programlarının önemli eksiklerinden birisi de bu idi. Bu işle yakından ilgili olanlar bilirler ki, şimdiye kadar Türkçe - Edebiyat öğretmenleri, bütün teferruatile kurallarını veremedikleri bir dersi çocuklardan beklemek zorluğunun ve bu dersi ancak Eip ve Şâir olacaklara yarayan bir marifet olduğu yolundaki yanlış inancın kabirini az çekmemişlerdir.

Klişeleşmiş tarih bilgilerinin çocuklara ezberletildiği bir öğretim döneminden zihin mahsulleri üzerinde elle tutarcasına incelemeler yapmayı esas tutan bir sisteme geçerken elimize geçen bu kitabın, öğretim zevk ve heyecanını arttırdığını samimi olarak ifade etmeği, eserin değerli yazarına karşı ödenmesi gerekli bir borç bildik. Dileyelim ki, şimdilik yardımcı olarak kabul edilen bu kitap, ileride erek ve sisteminin olumluluğu bakımından Türkçe öğretiminde esaslı yeri tutsun, hiç olmazsa Lise sınıflarında kendisine ayrılacak saatlerde çocuklara öğretilsin.

(Yazma Dersleri) Sorbon Üniversitesi Edebiyat Profesörü Danyel Morne'nin (Pratik Fransızca kompozisyon dersleri) adlı eseri sası tutularak hazırlanmıştır. Eserin yazarı, (Morne, bu kitabında yazı yazmak sanatına o kadar nesnel ve olumlu bir şekil vermiştir ki, olduğu gibi bu eseri dilimize nakletmenin daha faydalı olacağına inandım) demesine rağmen biz, (Esas tutulmuştur) diyoruz. Çünkü, Morne'nin eseri, genel plân ve tertibi bakımından, olduğu gibi alınmış olmakla beraber bu plân ve tertibin Türk edebiyatına büyük bir ustalık ve başarı ile uyarlanmış olması yazarımıza, hiç olmazsa Fransız profesörünün payına düştüğü kadar bir şeref hissesi kazandırmaktadır. Bunun için Türk yazınının bütününü üstünde derin bir bilgi sahibi olmak ve Edebî eserlerimizi her bahse en uygun misaller bulup çıkaracak kadar yakından tanımış olmak gerekliliği meydandadır.

Eser, önsöz ve sözlük bölümleri dışında üç kitap halinde tertiplenmiştir:

- 1 — Hikâye
- 2 — Genel konular açıklaması
- 3 — Edebiyat konuları üzerine açıklama.

Önsözle, sözlük bölümü için düşündüklerimizi sonraya bırakarak asıl Yazma Deralerini özetlemeğe çalışalım.

1 — Hikâye :

Modern yazı türleri içinde hikâye, yazma işleminin bütün kurallarını içine alan bir şekildir. Gerçek veya ingesal olgular, gerçek veya imgesal tablolar veya her ikisi birden hikâye türü içinde yer aldığına göre bu türün yapısı incelenmekle yazmanın çoğu kuralları gösterilmiş olur. Yazar, hikâyede bulunabilecek fikir açıklamalarını sonraki kitaplara bırakarak (Yaratma, düzenleme ve deyim) işlemlerini birinci kitabın sınırı içine almıştır. Böylece bu kitap, (Yaratma), (Kompozisyon), (Üslup) başlıklarını taşı-

yan üç bölüme ayrılmış oluyor ki her bölüm yine kendi gereksinimlerine göre küçük kısımlarda incelenmektedir.

Hikâyenin oynak ve ustalık isteyen tekniği ve kuralları bu büyüklü küçüklü bölümlerde yeter kanıtlarla gösterilirken bunlara uygun örneklerin Türk yazınından bulunup uyarlanmış olması, eseri bize mal eden bir sonuç olarak ayrıca değerlendirilmektedir. Meselâ (Şahısların betimi) nde tinsel portreler için, bu çeşit yazılarda büyük ustalık gösteren Ahmet Rasımın eanli tipleriyle Namık Kemal'in, romantik direnişle işlediği karakterlerin seçilmesi ne kadar yerindedir.

Bu bölümde, bizi düşünmeğe sürükleyen bahislerden birisi de üslûp bahsidir. Eski Edebiyat kitaplarının en çok üstünde durdukları bu bahis, Büfö'nün (üslûbu beyan aynile insandır) Özdeyişle (üslûbu sade, üslûbu müzeyyen ve üslûbu âli) gibi gereksiz sınıflamalardan başka hiç bir iz bırakmadan silinip giden birer imge olmuştur. Bu kitapların, üslûbu kendi başına kendisi için var olan bir konu olarak ele almalarına karşılık (Yazma Dersleri), çeşitli yazı türlerine göre üslûp sağlamakta ve onun kurallarını da göstermektedir. Üslûp anlayışının bu kitapta eskisinden ne kadar farklı olduğunu anlatabilmek için şu kısmı olduğu gibi alıyoruz : (Resmetmek veya hikâye etmek meselesi ortaya konulursa üslûp problemi bir iş problemi olur.

Hikâye veya tablo, okuyucunun imgelemine ve duygulanışına dokunmak ve orada izlenimler uyandırmak içindir. Beceriklice düzenlenmiş, coşkuyla olgularla hoş bir hale konulmuş olmalı. Seven veya nefret eden şahısların karakterleriyle ilgilendirmeli. Dokunaklı, çekici, pitoresk dekorların canlılığı tasarlanmalıdır. İzlenimler, gördüğümüz gibi, olguların yaratılmasıyla, şahısların karakter çizgileriyle ve onları bize tanıtan düzenle, kompozisyonla meydana gelir. Fakat bu kompozisyona, bu yaratmaya bütün kuvvetini veren üslûptur.)

2 — Genel konular açıklaması :

Hikâye anlatımının dışında kalan yazma işleminin ve tekniği, konu Edebiyat tarihi ile ilgili olup olmadığına göre, iki bölümde gösterilmiştir. (Genel Konular açıklaması) başlığını taşıyan ikinci kitapta (Genel ahlâk problemleri), (Toplumsal ahlâk Problemleri), (Ahlâktan ayrı olarak kişisel veya toplumsal gözlem), (Ruh bilim problemleri) ve (Zihin hayatının ve zevkin genel problemleri) üstünde düşünme işi ve kuralları incelenmiştir. Ancak, bu problemler üzerinde düşünme ve açıklamanın kuralları bol örneklerle gösterilirken, kuramsal da olsa, birbirinden ayrı üç safha gösterdiği kabul edilerek bu kitap, şu dört ayrı bölüme bölünüyor : (Fikirlerin araştırılması, Kanıtların genişletilmesi, Kompozisyon ve üslûp). Bu bölümlerin herbiri yine kendi konularının gerektirdiği küçük kısımlara ayrılarak herbirinin açıklama metodları bu örneklerle gösterilmiş bulunmaktadır.

3 — Edebiyat konuları üzerine açıklama :

Çözülecek Problemler Edebiyat tarihi ile ilgili olduğu taktirde bunların genel konulardan ayrı bir metodla incelenmesi gerektiği düşünülmüş, daha çok Lise sınıfları için uygun görülen bu işlemler üçüncü kitabın sınırı içine alınmıştır.

Bu konular üzerinde açıklama yapacak bugünkü neslin karşılaştığı zorlukların başında (Dil eskiliği) gelmektedir. Yazarın dediği gibi (Aytışılacak olan bir cümlenin bir düşüncenin içinde bugün artık kullanılmayan 15, 16, 17 nci yüz yıllarda başka bir anlamı olan terimler bulunabilir.) Sonra (Divan Edebiyatı devrinde kullanılan kelimeler bugün artık tamamen bırakılmış olduğu gibi anlamları değişmiş olanları da pek çoktur.) Hakikaten bugünkü neslin, bütün bütüne şark zihniyetinin yarattığı divan edebiyatının soyut imgelem âlemine girecek oradan bir şeyler bulup çıkarması güç bir meseledir. Her halde bu cihet gözönüne alınmış olacak ki, eski Edebiyatımızdan hemen hiç bir örnek alınmamış onun yerine Batı Edebiyatından ve Tanzimattan bu yana gelişen yeni Edebiyatın çeşitli dönemlerinden düşündürücü parçalar gençlerin zihin çalışmalarına sunulmuştur.

Meselâ : (Diderot'un şu fikrini aytışınız — zevk insanların sürekli çalışmalarının ve yüz yılların yemişidir.) ve (Hâmidin tiyatro eserlerini okurken nasıl duygular aldınız, bu piyeslerin okunması bir Türk gencinin ruhunu yükseltecek mahiyette midir?)

Üçüncü kitap, ötekilerde olduğu gibi şu ana kısımlara ayrılıyor. (Fikirlerin araştırılması, kompozisyon, üslûp).

Kitabın (Önsöz) ü ile sonundaki sözlük de ayrıca üstünde durulur değerdedir. Namdar Rahmi Karatay, uzun bir öğretmenlik hayatında edindiği deneyleri ve bu alanda karşılaştığı zorlukları inandırıcı bir üslûpla anlatmaktadır. Kendisini böyle bir eser hazırlamaya sürükleyen etkenler arasında, (Memleketimizde yıllardanberi Orta okul ve Liselerin ihtiyacını karşılayacak bir kompozisyon kitabının bulunmadığı) gösterilmekte ve Edebiyatın (Parlak, boş, yerinde olmayan ve rastgele bir çağırışla birleştirilmiş bir takım kelime ve cümle yığınları) ndan ibaret olmadığı izah olunmaktadır.

Bilhassa Dil dâvamızın son gelişmesi çevresinde inandırıcı ve kandırıcı nitelikteki kısımları zevkle okumamak mümkün değildir.

Bu bölümden birkaç parçayı aynen aldık. Bunlar, Türkçenin son birkaç yıllık çalışmalarla ne kadar arındığının ve kendisini bulduğunun canlı örnekleridir. Bu tempo, az bir zamanda bilimsel terimlerle, zengin söz kaynaklarıyla ve işlenmiş kurallarla her bakımdan mükemmel bir dile kavuşacağımızın inancısıdır. Değerli öğretmeni candan kutlar, eseri okuyucularımıza sağlık veririz.

(1) "Yazma Dersleri," Yazan : Rahmi Karatay.

"Yazma Dersleri," ve Dil dâvamız

— Namdar Rahmi Karatay —

Dil Devriminin kolay bir iş olmadığını ve bunun ancak milletin büyük bir atılım erki ile başarılabilceğini biliyorduk. Fakat bunun zorluklarından başkasının da kendi kişisel inatlarımız ve alışkanlıklarımıza kuvvetle bağlıklarımız olduğuna şüphe yoktur. Bununla beraber bütün bu dayanmalara aldırmadan dilin kendi gelişmesinde alıp yürüdüğünü de yine zaman göstermektedir. Dilin, kendi verimi yolundaki bu atılışlarını kolaylaştırmak ve engelleri kırmak da milli bir devletin ödevleri arasında sayılır. Nitekim Cumhuriyet hükümeti, bunu hiç de gözden uzak tutmuş değildir. Hergün (Ulus) da Falih Rıfkı Atayın yazılarını okurken çelik gibi kuvvetli, uyumlu ve çekici bir temiz Türkçe ile karşılaşıyoruz.

Bu yazılar Meşrutiyet devrinin, battâ ondan sonraki yılların yazılarıyla karşılaştırılacak olursa, ne kadar kendimize geldiğimiz ve kendimizi bulduğumuz gün gibi ortaya çıkar. Bundan on beş yıl önceki yazılarda rastladığımız eski kelimeler Türkçe deyiminde ortasında sanki fes gibi, sarık gibi, şalvar gibi... gülünç bir şekilde göze çarpıyor.

Bayık olarak şurasını görmek gerekir ki, biz yalnız günün ihtiyaçlarını değil, yarının istediği şeyleri de bugünden hazırlamak zorundayız. Bundan 70 yıl kadar önce Dil devriminin ilk şurunu duyan Şinasi, Namık Kemal ve Ziya'nın yazılarını bugün hangi Lise öğrencisi kolaylıkla anlayabilir ve o sadeliği kim yeter görebilir.

Dil hareketlerine ve yeni terimlerin konulmasına karşı dayananların bir kısmı da esası kabul etmekle beraber işi tabii akışına bırakmak gerek olduğunu ileri sürmektedirler. Onlar, bu kıldanmaların tabiata aykırı ve zoraki olduğunu sanıyorlar; halbuki tam tersine olarak bu hareket tamamen zorunludur ve olayların bizi sıkıştırdığı nispette hızlı gitmiyoruz bile. Bu zorunluluk genel olarak öğretimin, devrimizde çok yayılmış olmasından ve hızlı gitmesinden ileri gelmektedir. Her ne kadar Tanzimattanberi Dil, kendi tabii akışıyla gelişmişse de, kültür yayımının bugünkü durumuna nispetle o zaman devde kulak olması ve aynı zamanda okullarımızda Arapça ve Farsçe gibi dersler bulunması da dilin kendi devriminde gerekli olan hızı almasına gerçekten engel olmuştur.

Kablan Sefil'le Bir Konuşma...

Yazan : Yusuf Doğudandoğan

Temmuz güneşi Çukurovayı alevden diliyle ya-
hıyor. Akdenizin mavi sularından kopan «Aşağıyeli»
pamuk tarlaları üzerinde buğulaşmakta. Sıcakların
çökeldiği oviden ayrılıp ta sıska tepelere çıkınca
insan kendini Torosların en serin yaylasında sanıyor.

Kablan Sefil'in köyü Kuyumcu da böyle bir iza-
fi yaylada kurulmuştur. Kendimi köy kahvesinin çar-
dağı altında bulunca ağız dolusu bir (Ohhh...) çek-
tim. Kahvedekilere Kablan ağasının evde olup olma-
dığını soruyorum. Bir çocuk fırlayıp koşuyor. Aldı-
ğım müspet haber üzerine Kablan Sefil'in evine gi-
diyorum :

Taştan bir merdiven bizi genişçe bir sofaya çı-
karıyor. Omuz omuza vermiş üç kapıdan sağdakine
giriyoruz. Duvar diplerinde at nalı şeklinde serilmiş
minderlerde bir kaç köylü oturmuş. Güneye açılan
pencerenin önüne oturdum. Fesliğin saksılı pencere-
den tatlı ve kokulu bir serinlik odaya doluyor.

Kahve geliyor, sigara dağıtıyor. Uzattılan siga-
raya teşekkürle mukabele ediyorum. Fakat bir tiryak-
ki nüktesi ile karşılık alıyorum :

«Kahveye verip kavurmayı»

Tütüne verip savurmayı»

İçkiye verip bağırılmayı» ne yapmalı?...

Bu noktelerin tersten alınacağını hissetmemek el-
de değil.

Baba Mustafa oğlu Kablan Sefil, (1317) de doğ-
muş. askerliğini jandarmalıkla Akşehirde yapmış ve
1926 yılında ikinci defa evlenmiştir. Bir kız, iki oğ-
lu var. Birinci evlenmesinden ve ilk karısından söz
açmak istedim, hemen kapadı ve kocunun üzerine
mazi perdesini gerdi. anlaşılan bu hususta biraz ya-
ralı. Okuyup yazmayı bir Lâz hocadan ve Ayşar
Molla İsmail adında iki şahıstan öğrenmiş. Yeni
yazıyı da kendi kendime öğrendim. diyor. Tahsili
«Kara cümleyi» seçebilmekten ileri gidememiş, fakat
bu «Kara cümle» bile ona Şair olmağa yetmiş.

Söz sözü ağızla Kablan Sefil'e de defterleri
açmak düştü.

— Nasıl şey istiyorsun?

— İyi kötü demeyelim, sıradan geri komayalım.

Siyah kapaklı defterden birkaç yaprak çeviri-
yor, göz gezdiriyor ve :

— İstersen şöyle bir şey var, diyerek okumaya
başlıyor.

«Neye vardı böyle devir ve zaman,
Kime arzedelim acep halimiz?»

Günün «Karaborsacılık» zihniyetine ve beacili-
ğine karşı hicvin süngüsünü sıyrıyor. Paranın dege-
rinden, insanların kazanma hırsı için yaptıklarından,
insanlığın bu olaylar altındaki acıklı halinden yana
yakıla bahsediyor.

Tabii ve beşeri olayların insan ruhu üzerinde bu-
raktığı etkiyi en doğru olarak Halk Şairleri ifade
edebilmişler. Şahsi hırsların ve kalbi duyguların en
objektif kaynağı Karaceoğlu değil midir?... İnsan
ruhunun dini duygular altındaki en samimi ifadesini
Yunus, vermedi mi? Ve nihayet Dadaloğlu :

«Ferman Padişahın, dağlar bizindir» nârasını is-
tibdada karşı haykırmadı mı?...

Halk Şairlerinin ruhu, elemlele, neşelerle dev-
rini en canlı ve en herçek tarihidir. İşte Kablan Se-
fil'de de böyle bir ruh bulmak mümkündür. Şimdi
o, okusun biz dinleyelim. Bakalım bu hükmümüzde
yanıldık mı?

Cephelerde kara barut dumanları tüterken, pi-
yasada «Karaborsa» tahammül kuvvetinin dumanını
göklere savuruyor. Vurguneu, dişleri sökercesine
ihtikâr dolabını çevirirken, halk hergün dişini biraz
daha sıkmakta ve tevekkülle sonu beklemektedir.
İşte evini düşünen bir rençber babanın hali :

Şu dünyada geçinmeye herşey olmalı

Biri eksik olsa gene olmuyor.

Her tertibi düşünüp de bilmeli

Biri eksik olsa gene olmuyor

Canın rahat, cesedini sağ ister

Yemek pişirmeye evde yağ ister

Meyvalıklı bahçe ister bağ ister

Biri eksik olsa gene olmuyor'

Yemeklere atmak için tuz ister

Işığında oturmaya gaz ister

Sıtır olmak için kumaş, bezister

Biri eksik olsa gene olmuyor.

(Devamı 27 nci Sahifede)

Çoban Ateşi

Çoban ateş yakıyor, gece bir dağ başında,
Bu ateş karanlıkta kalanların bir eşi
Isınmayı unuttum sıcak soba başında
Yakın benim gönlümü her an çoban ateşi.

Bu ateş karşısında gönlüm çobanı saydı,
Buna gönül bağları Zeynep bile olsaydı,
Dağmıyan ay yerine dağlara ışık yaydı,
Her gece sessiz sessiz yanan çoban ateşi.

Bu ateş hasreşlerle yanan gönlümün derdi,
Bu ateş karanlıkta yolcuya yol gösterdi,
Gün oldu bir dost gibi bana teselli verdi,
Her gece sessiz sessiz yanan çoban ateşi.

Cengiz Turhan

NE GÜZEL BUGÜN

Nedir yollar boyu beni koşturan?
İçimde başka bir dünya var bugün;
Gülüyorum kalbim aydınlığından
Dar geliyor artık gömleği ömrün...

Başka heveslerdir türkü söyleyen,
Dal değişmiş, çiçek giyinmiş bugün;
Bu insanlar, aşka tatlıdır diyen,
Acı eteğini çekmiş büsbütün.

Gözlerim varlıktan renk beğeniyor,
Renkler bile candan süt beyaz bugün;
Zamanın hükmü yok, şifa iniyor,
Başlıyor içimde sade bir düşün.

Titreyen ellerin ne kadar serin,
Yüzümden geçmiyor ateşler bugün;
Hakkı var maviyi seven göklerin,
Bitmiyor kalbimi aydınlatan gün.

Daha şimdi bugün öğreniyorum,
Kendine sığmıyan insanı bugün;
Zamana: Haydi geç, geç, git diyorum,
Dar geliyor artık gömleği ömrün...

İbrahim Zeki Burduvau

SAKLAMBAÇ

«O zaman "olmadı, olmadı..." diye oynu-
nunuzu bozardım.

Ne yapayım ki boylucaydım, belki de
büyüklüm ve kırk yamasından biri mullaka
görünen bir elbisem vardı; kolay kolay sak-
lanamazdım.

Zaten dilediğimle bir yere düşmediğim
zamanlar oyunumuz bana dümdüz gelmeye
başlardı.

Bir yemiş bahçesindeki son oyun hala
halimdedir.

Ebe, boyuna soruyor ve yine yalnız ben-
den "Olmadı, cevabını alıyordu. Bir da-
ha, bir daha seslendi. Garip bir duyguyla
fırladım. "olmadı, olmadı, olmadı..." diye bar-
bar bağurdum, leter leter tepindim. Gözlerimden
bir garip öfkenin yaşları da boşandı.

Gülemediniz; arkamdan

— Deli...! ... diye fısıldadınız. Bilmem,
o da öyle mi dedi?

§

Şimdi artık sizden uzağım, çocuklar.
Kalın duvarlar arkasındayım Kafamı, se-
simi, gölgemi ayı nöbetçiler bekliyor. Çiire-
miyeceğiniz, yaklaşamayacağınız yerlerdeyim.

«Haklı "oldu" diyebilirim, çocuklar. De
görebilseniz, tanıyabilerseniz sokakta bir ince
boylu kadında bir soluk yüzlü çocuk, bulun-
duğum yeri haber verir

Arif Nihat Asya

PEYZAJ

Arabalar geçer önümüzden,
Sabah, akşam gürültülerle;
Heybelerle köylüler pazara taşınır
salı günleri

Pencereden göğü seyrederez
Memleketimizi andıran haritalar
buluruz bulutlarda

Ve uzaktan uzağa;
İçimizi yiyen tren düdüklüğü duyulur.

Şökran Kurdaç

TETKİKLER :

Saimbeyli Bölgesinde Tarihî Eserler

III

Komana - ŞAR - Tarihçesi

Yazan : Naci KUM
Adana Müze Müdürü

MAGARASUYU denilen Sarız Çayı vadisinde Gümelek dağı eteklerindedir. Çayın sol kıyısında Kozuluk ve sağ kıyısında Osman Pınarı sırtlarının kavşak noktasında kurulmuştur. ŞAR bir vadide bulunduğundan sağ ve sol yakalarını kuşatan her tepe üzerinde mutlaka küçük, büyük Tümülüster, Hüyükler vardır. Bunların bir kısmı çakıl taşlarından mürekkeptir. Her tepenin yüksekliğine göre ve tam zirvelerinde görünür ki bunlar, büyük adamlara mahsus mezarlardır. Eti ve Firikya devirlerinden kalmaz.

KOMANA : Milâddan önce dördüncü yüz yılda Kabadokya Kayseri ve havalisinin en büyük dini merkezlerinden ve meşhur bir mamûre olarak tarihte görülür. Çevresindeki hüyüklerin birçoğu Ermeniler tarafından kazılmış, açılmış olmasına rağmen sağlam kalanları da vardır ki bunlar üzerinde arkeolojik tetkikler yapılırsa daha eski devirlere - Etiler devrine - ait tarihi de aydınlanmış olur.

Komana, bir Kral başkenti değil, fakat krallardan daha parlak mevki ve iktidar sahibi ruhani dini elemanların saltanat yeri idi. Çünkü burada, Küçük Asyanın bütün halkınca tapınılan (Büyük Ana) İläbe (Mağnamater) in (Bellana Ma) ünvanını taşıyan büyük mâbedi vardı.

Ahalisi (Kataniyen) lerden teşekkül etmiş, ruhani başkanlara sadık kimselerdi. Ruhaniler de, Kral soyundan ve aşağı yukarı Kral yetkilerini taşırdı; Hükümet işlerinde etki yaparlardı.

Anadoluda, İlählar Anası (Rhea-Gübele-Sibele) nin bir adı da (Mâ) idi. Buna tapan bir din merkezi vardı ki o da, birinci olan (Kabadokya Komana) tarafından kurulmuş bulunan (Komana Pantika) — (Pontos Komana)ı. Tokat şehrinin yakınında

idi. Her iki şehir de Rubban devleti idi. Aynı zamanda Kral olan büyük Rahip, ülkenin cismanî krallarından hemen sonra gelen yeri tutardı. Buralarda olağanüstü servetler toplanmış ve pek çok insan toplulukları ilâhenin mezhebine bağlanmışlardı.

Burada 6000 den aşağı olmayan kadın ve erkek mâbed eserlerinin İlaheye hizmet etmiş olduğunu duyuyoruz ve Puntustaki komana, mâbed fahişelerinin çokluğundan dolayı (Küçük Korint) lağabı taşıyordu.

Her iki Komananın bir eşi de : (Dindius-Didim) şehrinde (Kybele). (Mater-Kübile) mâbedlerinde Frikya Ana İlähesine tahsis edilmiştir.

(Pessinüs) de İlahenin yanında sevgilisi (Attis) de bulunuyordu ki bu, eski geleneğe göre Frikyalıların (Zeus) u imiş, Fakat dinde, Attis ile en yüksek Gök İlahı olan Zeus arasında hakiki bir karabet mevcut değildir. Ana İlähe Sybele dininin beşiği Orta Asya olduğu muhakkaktır. Oralarda ta Sumerler zamanında, Belh (Bekteriyan) yaylalarından, Mezopotamya (Elcezire) yolile Anadoluya gelmiştir. Bu İlah, dağların ve toprakların oyuklarının ezelî gözcüsüdür. Yunanlıların büyük Tanrısı Jupiteri doğuran da Rea olması gerekir. Bu mezhebin rahipleri ellerinde meşâle tutarak, tuhaf nareler atarak (Dindima dağı) eteklerine atırlar. Tef, dümbelek, filâvta ve başka çalgılarla dağları, vadileri iletirlerdi. Yunanistanın Afrodite mezhebinde nasıl bir (Adonis) var idise, Sybele'nin erkek eşi olan Attis de taze bir eivan olarak tasvir edilirdi. Emsalsız ve yakışıklı bir güzelliğe malik olan Gübele - Sybele, Attis'e gönlü vermişti. Böylece sevdalanmış olan Yer Anası, bir kıskançlık yüzünden sevdiği delikanlıyı tenasül uzvundan mahrum olmağa mecbur etti. Gazebini bu suretle teskin ettikten sonra pişman olarak bu içmiş sevgiliyi çam ağacına kalbederek bu devasız dertten onu kurtardı.

SPOR HAREKETLERİ

Yazan : Cemil OKUR

Beden Eğitimi Müdür Yardımcısı

Yazın terletici günlerinden tutun da baharın serin; kışın çok soğuk olmıyan günlerinde her ay çeşitli faaliyetlere sahne olan güzel Adananın kabiliyetli çocukları; Spor sahalarında kendilerine layık olan yeri almıştır.

Kendisini mesleğine vermiş iyi idarecilerin elinde uzun seneler sistemli bir şekilde çalışan Adanalılar ilk plânda iyi Spor tesisleri kurarak en önemli işi halletmişler sonra da bu sahalarda çalışarak İstanbul, Ankara, İzmir gibi Spor bakımından ileri giden Bölgelerle yarışmışlar ve yenmişlerdir.

Bugün Adananın içinde pisti, Basketbol ve Voleybol sahası bulunan güzel bir stadı, Atış poligonu, Güreş minderi ve güreş salonu, Milletlerarası her türlü yüzme yarışmaları yapılabilecek çok güzel bir Yüzme Havuzu, enfes bir Boks ringi, eskirim malzemesi vardır.

FUTBOL Bilhassa son zamanlarda yapılan karşılaşmalarda bu kol da iyi yerimiz olduğunu oyun göstermek suretile ispat ettik.

21 7/1945 Antalya, İzmir, İstanbul turnesine çıkan Çukurova karması Antalyayı 4 - 0 yenmiş, İzmir karması ile ve takviyeli Karşıyaka takımı ile 1 - 1 berabere kalmış, Türkiye birincisi Fenerbahçe Gençlik kulübüne 4 - 2 yenilmiştir. Son Ankara kupası maçlarında İstanbul karmasına 3 - 1 İzmir karmasına da 4 - 1 mağlûp olmuştur.

Ayrıca Mersin Bölgesi ile iki, Kayseri Bölgesi ile iki deplasmanlı maç yapılmış, 12 kadar da Tarsus, Ceyhan, Adana arasında hususî maçlar tertip edilmiştir.

GÜREŞ Pamuk ekme ve toplama ayları haricinde kalan bütün günlerde Bölge dahilindeki köyde Güreş müsabakaları yapılır. Adanada bu yıl dört Güreş müsabakası tertip edilmiştir. Serbest Güreşe pekçok yakınlığı olan Karakucakta çok iyi elemanlar görülmektedir. Bunlar haftanın belirli iki gününde köylerinden getirtilerek Bölge Güreş salonunda çalıştırılır. Ayrıca Pazartesi, Çarşamba, Cuma günleri de salonda antrenman yapılır.

ATLETİZM

Çukurova çocukları bu başarı için en elverişli insanlardır. Yarışmalara gittikleri her yerde; güzel endamları, esmer renkleri ile nazarı dikkati celbederler. Çünkü Ovanın en iyi atletleri Adanadan çıkar. Bu sene yapılan yarışmalarda; Okullar arası Türkiye üçüncülüğünü; üçüncü katagori atletleri arasında 100 ve 200 metre Türkiye ikinciliği 1500 metre Türkiye üçüncülüğü, 800 metre Türkiye dördüncülüğünü kazanmışlardır. İzmirde yapılan gruplar arası yarışlarında grup ikinciliğinin kazanmışlardır.

SPOR OYUNLARI

TENIS : Bölgemizde Tenis oynayan Sporcular varsa da sayısı pek çok değildir. Pek yakın gelecekte saha ve malzeme bolluğuna kavuşacak olan bu kol da diğer kollar gibi gelişecektir. Bu sene Hatay İskenderun ve İçel'le bir çok hususî karşılaşmalar yapılmıştır. En son oynanan İçel Seyhan karşılaşmasında altı oyun oynanmış her iki taraf da üçer defa oyun kazanmışlardır.

VOLEYBOL : Okullar, Gençlik ve Müesseseler kulüpleri arasında tamim etmiş ve çok iyi gelişmeler göstermiştir.

BASKETBOL. El topu : Yeni başlanan bu kollar da da çok yakında iyi gelişmeler temin edileceği kanaatindeyiz. Adana stadyomu ve Erkek Lisesinde iki Basketbol sahası vardır. Sepet, tahta ve bacakları gayet iyi olarak yapılmıştır.

Bugün Adana sporu bu davayı kavramış genç ve enerjik öğretmenlerin eline verilmiştir. Yakın gelecekte bugünden daha ileri gidilecek, randıman artacaktır.

ATICILIK

Binlerce mermi yakılarak yapılan çalışmalar neticesinde Müesseseler kulüpleri arasında Türkiye Birinciliği ve ikinciliği, ihtisas kulüpleri arasında Türkiye Üçüncülüğü kazanılmış ve ayrıca İçel ve Seyhan Bölgeleri arasında yapılan şilte Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü tarafından konulan şildi poligonunda yetişen gençler almıştır.

Şiir ve Hikâye Müsabakamız

Genç istidatları teşvik eregile, Evimiz Dil — Edebiyat Komitesi tarafından bir Şiir ve Hikâye Müsabakası açılmıştır. Giriş şartı ve yolları şunlardır :

- 1 — Müsabakaya, istisnasız herkes katılabilir.
- 2 — Müsabakaya girecek eserleri daha önce başka bir yerde yayınlanmamış ve yazarın öz duygularının devimi olması şarttır.
- 3 — Biri imzalı, diğeri imzasız olmak üzere iki nüsha olarak hazırlanan yazılar doğrudan doğruya Halkevi Başkanlığına verilerek bir numara alınacaktır.
- 4 — Bu yazıların imzasız nüshaları Halkevi İdare Heyetinin seçeceği beş kişilik bir komisyon tarafından incelenerek beşinciye kadar derece alanlar mükâfatlandırılacaktır.
- 5 — Yazılar, Dil devriminin son gelişmesine uygun bir ifade ile yazılmış olmalıdır.
- 6 — Yazılar, daktilo veya okunaklı bir el yazısı ile yazılmış olmalıdır.
- 7 — Müsabaka süresi iki aydır. Yazılar 15/12 945 akşamına kadar verilmiş olmalıdır.
- 8 — Kazanan yazılar, tarihi sonradan ilân edilecek bir törende bildirilerek yazarları tarafından okunacaktır.

HALKEVİ ÇALIŞMALARI

Temsil Kolu :

● Evimiz Temsil Kolu bu yıl başarılı çalışmalarile Halkımıza değerli sahne eserleri seyretmek ve dinlemek imkânları vermektedir. Bu arada, uzun bir çalışma sonunda oynadıkları Molyer'in «Hastalık hastası» Piyesi gösterilebilir. Bir kaç gün ara ile 4 defa oynanan bu piyeste amatör arkadaşların gösterdikleri başarı ve kabiliyet ilerisi için bize ümitler vermektedir.

Yakında sahneye koyacaklarını memnurlukla öğrendiğimiz Antigoni ve Kral Oedipus oyunlarını merakla bekliyoruz.

Dil Edebiyat Komitesi :

● Dergimizin daha dikkatli bir emekle çıkan son sayıları çevremizde ilgi uyandırmıştır. Dergimizde basılması dileğiyle gönderilen yazıların çokluğu ve etraftan duyduğumuz takdir ve teşvikler bizi, daha iyiye ve güzele doğru yönelmekte etken olmaktadır.

● Ebedi Şef ATATÜRK'ün 7 nci ölüm yılı dolayısıyla 10/11 945 Cumartesi günü Temsil salonunda büyük tören yapılmıştır. Bütün salonu dolduran yurddaşların heyecan duyguları içinde, Genel Sekreterlikçe uygulanan programa göre Atatürk'ün hayatı ve eserleri takdir hisleri uyandıran bir söylevle anılmış ve Milli Şef'in büyük yas günü millete irad buyurdukları hitabe okunmuştur. Aynı kalabalık Hal-

kevi bandosunun arkasında Atatürk Parkına gitmiş ve çeşitli kurumların gönderdiği yirmiden fazla çelenk, Çukurovanın Ebedi Şef'e saygı ve şükranlarının ifadesi olarak Anıta konmuştur.

Ar Komitesi :

● Ar Komitesi kış çalışmalarına iki ekiple başlamıştır. (Halk Türküleri) ve (Caz) olmak üzere iki kolda harekete geçen Ar Komitesinin yakında konserler vereceğini memnurlukla öğrendik.

Kurslar Komitesi :

● Kurslar komitesi de kış çalışmalarına geniş ölçüde bir programla başlamıştır. İngilizce, hitabet eskirimi, sanne bilgisi ve makyaj olmak üzere birçok kurslar açılmıştır. Gazeteler ve resmi çağrı yazılarıyla duyurulan bu kurslar için halkımızın yakından ilgilendiği görülmektedir.

Sosyal Yardım Komitesi :

● Evimize müracaat eden hasta yurddaşlara, Doktora göstermek ve ilaçlarını sağlamak suretile yardımlar yapılmaktadır.

● Gerek hükümet daireleri, gerekse başka işler için dilekçe ve müracaat mektupları yazdırmak için başvuranların arzuları yerine getirilmekte ve kendilerine yol gösterilmektedir.